

**Univerzita Palackého v Olomouci
Filosofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií**

Kristýna Hochmannová

Energetická politika Evropské unie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Markéta Šustková, PhD.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

Kristýna Hochmannová

V Olomouci dne 11.4.2011

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Markétě Šustkové, PhD. za veškerou poskytnutou pomoc a podporu při tvorbě koncepce práce a za všechny rady a připomínky.

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá energetickou politikou Evropské unie. Za použití teorií liberálního intergovernmentalismu a racionalistického institucionalismu zkoumá vývoj integračního úsilí v energetické oblasti na úrovni EU, v jehož rámci se snaží identifikovat zásadní integrační mezníky a analyzovat dosažený stupeň integrace. Svou pozornost přitom soustředí na členské státy jako krucální aktéry integračních vyjednávání.

Klíčová slova: energetika, energetická politika, Evropská unie, integrace.

This paper deals with the energy policy of the European Union. Using theories of liberal intergovernmentalism and rational institutionalism examines a development of integration effort in the energy sector at the EU level, in which framework strives for identification main integration milestones and analysis of achieved integration degree. It focuses on member countries as crucial actors of integration bargaining.

Key words: energy, energy policy, European Union, integration.

Obsah

Úvod	6
1. Teoretická perspektiva: integrace v sektoru energetiky prizmatem liberálního intergovernmentalismu a racionálního institucionalismu	11
1.2 Vývoj v jednotlivých dimenzích politiky: od sféry high politics ke společnému trhu.....	14
1.3 Třetí liberalizační balík	20
1.4 Klimaticko-energetický balík	24
1.5 Lisabonská smlouva.....	27
1.6 Zhodnocení vývoje a současné podoby integrace sektoru	29
2. Externě-bezpečnostní dimenze, otázka diverzifikace dodávek	33
2.1 Kaspický region.....	34
2.2 Nabucco	37
2.3 South Stream.....	42
2.4 Analýza diverzifikačních snah.....	47
3. Členské státy jako aktéři energetické politiky.....	49
Závěr.....	59
Příloha	63
Seznam pramenů a literatury.....	65
PRAMENY	65
LITERATURA.....	69

Úvod

Energetika je odvětví, které má strategický význam pro stabilní fungování každého státu. Je to oblast mimořádné důležitosti, s energiemi stojí a padá veškerý civilizovaný svět. Závislost na jejich dodávkách stále stoupá¹, ovšem objemy energetických zdrojů nejsou neomezené. Podle údajů Mezinárodní energetické agentury z roku 2008 vydrží světové zásoby ropy při současné spotřebě ještě přibližně 40 let. U zemního plynu je situace o něco lepší, předpokládané rezervy by měly pokrýt ještě zhruba 60 let². Obě tyto komodity jsou ve větších těžitelných objemech koncentrovány v relativně malém počtu zemí a i když stále probíhají těžební průzkumy a jsou objevována nová naleziště, která mohou tyto výhledy ještě pozitivně ovlivnit, je nesporným faktem, že stav, jenž hrozí přerůst v převahu poptávky nad produkcí, není udržitelný.

Další problém globálního dosahu je změna klimatu. Ačkoliv se stále vedou spory o tom, co tento jev způsobuje a zda je na vině činnost člověka, je tento termín skloňován stále častěji a strategiemi, jak proti jeho dopadům bojovat se zabývají odborníci a vlády celého vyspělého světa. Hlavní shoda panuje v tom, že je třeba snížit emise oxidu uhličitého a závislost na výrobě energie z fosilních paliv³.

Tato práce se zabývá integrací energetiky na úrovni Evropské unie. Evropská unie jako celek zemí, jež jsou na dodávkách energií převážně závislé⁴, se v oblasti energetiky snaží rozvíjet vnitřní spolupráci již od založení Evropského společenství uhlí a oceli. Uhlí a o něco později také atom se ovšem nestaly jádrem další integrace evropské energetiky. Ta byla vedena spíše v rámci ekonomické spolupráce a volného trhu. V 60. a 70. letech energetika

¹ *Energy, Technology, Perspectives. Scenarios and Strategies to 2050*. International Energy Agency, France 2008, s. 47. <http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2008/etp2008.pdf> (7.4.2011).

² *World Energy Outlook 2008*. International Energy Agency, France 2008, s. 42. <http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2008/weo2008.pdf> (7.4.2011).

³ *What do we want to achieve?* European Commission. http://ec.europa.eu/energy/renewables/index_en.htm (28.11.2010).

⁴ *Panorama of energy, Energy statistics to support EU policies and solutions*. European Commission, Eurostat. Luxembourg 2009. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GH-09-001/EN/KS-GH-09-001-EN.PDF (7.4.2011).

nebyla v centru zájmu evropských představitelů s výjimkou období ropných šoků. Zásadní zlom nastal s přijetím Jednotného evropského aktu v roce 1985, kterým se zakládal jednotný vnitřní trh. Energetika byla až do přijetí Lisabonské smlouvy, kdy se jako samostatná oblast stala součástí primárního práva, řešena v jeho mezích, přičemž pozornost se zaměřovala zejména na liberalizaci energetických trhů. V souvislosti s rostoucími cenami ropy, přerušením dodávek energií z Ruska a pokračujícími debatami o změnách klimatu, vyvstaly před Evropskou unií výzvy, které vedly k rozšíření spolupráce o nové oblasti – oblast bezpečnosti dodávek a využívání ekologicky šetrných zdrojů energií. Energetická politika Evropské unie je tak v práci zkoumána v dimenzi vnitřního trhu, dimenzi externě-bezpečnostní a environmentální.

Primárním cílem práce je analýza stupně integrace, jehož již bylo na úrovni Evropské unie dosaženo a rozbor postojů, které k energetické integraci zaujímají členské státy. Sekundárním cílem pak je systematizace integračního vývoje v oblasti energetiky, v jehož rámci budou identifikovány zásadní mezníky. Takto bude také možné odpovědět na otázky, jež si práce klade – Jaké jsou konkrétní hlavní příčiny, které brání rychlejšímu integračnímu pokroku v energetickém sektoru? Jaké příčiny vedly k zahájení a rozvoji energetické součinnosti? Práce je vystavěna na hypotéze, že přes zvýšené integrační úsilí v první řadě Komise v oblasti energetiky je toto nadále bržděno národními státy, neboť energetika stále představuje sféru zájmu strategického významu a jakékoli zásahy nadnárodní povahy jsou proto vnímány nanejvýš citlivě. Tato citlivost k integraci se zároveň projevuje ve všech dimenzích, v nichž integrace sektoru probíhá, přičemž nelze uspokojivě identifikovat konkrétní integrační linie, které by byly podpořeny koherentními a sdílenými zájmy členských zemí.

Pro nahlížení komplikovaného integračního postupu v oblasti energetiky byly zvoleny dva teoretické přístupy, které se pro jeho reflexi jeví jako adekvátní. Jedná se o teorii liberálního intergovernmentalismu a racionálního institucionalismu. Teorie liberálního intergovernmentalismu pojímá národní státy jako centrální jednotky v prostředí mezinárodních vztahů, kde neexistuje žádná nadřízená autorita. Státy jsou tak motivovány ke spolupráci především z důvodu vzájemné závislosti a ekonomického zisku. Z těchto příčin pak mohou vytvářet

mezinárodní instituce, které „umožňují státům, aby se setkávaly a při vzájemné komunikaci snižovaly nejistotu ostatních“⁵. Mezivládní pojetí v případě Evropské unie ovšem neplatí zcela. Je to především entita sui generis, jejíž struktura rozhodování je založena jak na mezivládním tak supranacionálním principu. Členské země se v jejím rámci musí podříditi společným pravidlům a legislativním výstupům, které konečně spoluvytváří a z nichž také profitují. Tuto skutečnost pak lépe vystihuje teorie racionálního institucionalismu, která předpokládá reciproční ovlivňování zájmů, preferencí a postojů, jak ze strany členských států směrem ke Komisi, jakožto supranacionálnímu orgánu, tak z pozice Komise směrem k národním vládám⁶. Spojením obou zmíněných teorií⁷ se práce snaží o komplexnost při pohledu na problematiku vyjadřování dílčích preferencí jednotlivých států a zároveň jejich sladění a vytváření společných postupů v oblasti energetiky. Takto je možné porozumět vlivu institucí EU, které čistě intergovernmentalistický přístup marginalizuje.

Práce se opírá o empiricko-analytický přístup, v jehož rámci byla zvolena deskriptivně-analytická metoda, jež spolu s teoretickou koncepcí vytváří zázemí pro ověření relevance hypotézy. Deskripce je užita pro uvedení do zkoumané problematiky a zachycení jevů významných pro předmět práce. Následně jsou tyto jevy v souladu s definovanými cíli analyzovány a syntetizovány, čímž vytvářejí komplexní podklad pro vyvození závěru práce.

Samotný text je členěn do tří hlavních kapitol. Nejprve jsou rozpracovány teoretické přístupy, jež jsou k nahlížení evropské energetické politiky používány a jež zároveň slouží k pochopení vývoje a současného stavu integrace. Samostatná pozornost je v souladu s uvedenou dimenzí vnitřního trhu a environmentální dimenzí věnována dvěma významným souborům legislativních opatření, které byly přijaty v roce 2007 a 2009, tedy Třetímu liberalizačnímu

⁵ KRATOCHVÍL, Petr: *Teorie evropské integrace*. Praha 2008, s. 166.

⁶ Viz také EISING, Reiner – JABKO, Nicolas: *Moving Targets: National Interests and Electricity Liberalization in the European Union*. *Comparative Political Studies*, vol. 34, no. 7, 2001, s. 743. (www.sagepub.com)

⁷ Více k oběma teoriím – nový institucionalismus – MARCH, James G., OLSEN, Johan P.: *The new institutionalism: Organisational Factor in Political Life*. *The American Political Science Review*, Vol. 78, No. 3, s. 734-749. – liberální intergovernmentalismus – MORAVCSIK, Andrew: *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalism Approach*. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 31, No. 4, s. 473-524.

balíčku a Klimaticko-energetickému balíčku. Zvláštní podkapitolu tvoří také Lisabonská smlouva, která energetiku jako samostatnou oblast poprvé ukotvuje v rovině primárního práva EU. Kapitola je uzavřena analýzou jejích předcházejících částí, přičemž se vrátí k použitým teoriím, které aplikuje na popsany vývoj, vyzdvihne mezníky integrace v jeho rámci a zhodnotí dosažený integrační stupeň. Druhá část se soustředí na vnější rozměr posilování spolupráce v energetické oblasti. Zaměří se na snahy o diverzifikaci dodavatelů energetických zdrojů a plánované projekty, jejichž prostřednictvím má být tato diverzifikace uskutečněna. Sledovány jsou rozptyly v preferencích jednotlivých členských států vyplývajících z odlišností jejich energetických charakteristik i politických priorit a tvořících překážky společného postupu, na nichž je dokladována neschopnost větší koordinace. Poslední třetí část sleduje situaci členských zemí EU, jejich energetická specifika a postoj k přijímání uvedených opatření. Třetí kapitola práci uzavírá, v jejích mezích jsou propojena východiska předchozích dvou kapitol s ohledem na interdimenzionální charakter sektoru a ve vztahu k prezentovanému předpokladu jsou jejím prostřednictvím zodpovězeny v úvodu stanovené otázky. V této kapitole jsou opět reflektována teoretická východiska, která zde slouží jako explanatorní rámec vývoje k aktuálnímu stavu integrace.

Text práce se opírá o díla řady odborníků na evropskou problematiku. Stěžejní význam pro ni měla především kniha Janne Haaland Matláry *Energy Policy in the European Union*, která obsahuje cenné poznatky zejména ve smyslu vývoje energetické spolupráce uvnitř EU. Další důležité informace poskytli vědečtí pracovníci v oblasti energetiky a ekonomie: Dieter Helm: *The economics and Politics of Climate Change* (2009), či *European Energy Policy: meeting the security of supply and climate change challenges* (2007); David Buchan: *Energy Policy. Sharp Challenges and Rising Ambitions* (2010) nebo Peter Cameron: *Competition in Energy Markets: Law and Regulation in the European Union* (2002). Zejména pro potřeby druhé kapitoly akcentující externě-bezpečnostní dimenzi evropské energetické politiky byla využita kniha Edwarda Lucase *The new cold war. Putin's Russia and the threat to the west*. Práce vycházela také z odborných článků nejčastěji z periodik *Journal of*

Common Market Studies či *Energy Policy*. Záměru třetí kapitoly pak napomohla publikace⁸ think-tanku Bruegel, která se orientovala na energetickou situaci členských zemí EU a ve vztahu k cílům, jež byly stanoveny v zelené knize z roku 2006, je rozdělovala do skupin s podobnými energetickými charakteristikami a tím do určité míry tak cílí na evropské úrovni. Autoři zkoumající evropskou energetiku či energetickou politiku Evropské unie se zaměřují převážně na konkrétní rozměr této problematiky – bezpečnost dodávek, změny klimatu či liberalizaci trhů. Avšak díla, jež by se podrobněji zabývala energetickou politikou na úrovni členských zemí, na trhu zatím schází. Výjimku v tomto směru představuje zmiňovaná kniha Janne Haaland Matlány: *Energy Policy in the European Union* (1997), která ale vzhledem k datu svého vydání, nemůže reflektovat energetickou situaci zemí přistoupivších do EU v letech 2004 a 2007. Využita byla také její další práce *Energy Policy: From a National to a European Framework?*, jež ovšem poskytuje informace obsažené také v knize uvedené výše. V současnosti se již začínají objevovat převážně absolventské práce mapující energetická specifika určitých zemí, přesto schází díla zachycující členské státy ve sféře energetiky komplexněji. V červenci 2011 je plánováno vydání knihy BIRCHFIELD, Vicky–DUFFIELD, John S.: *Towards a Common European Union Energy Policy*. Palgrave Macmillan 2011. Kniha se má mj. zaměřit na energetické politiky vůdčích států EU⁹. Právní akty a aktuální stav energetické spolupráce v EU poskytovaly webové stránky Evropské komise nebo databáze právních předpisů EU a jiných dokumentů eur-lex.

⁸ Jejimi autory jsou odborníci v oblasti ekonomie, kteří mají zkušenosti s prací ve strukturách Evropské komise.

⁹ <http://www.palgrave.com/products//title.aspx?PID=500836> Palgrave Macmillan. (7.4.2011).

1. Teoretická perspektiva: integrace v sektoru energetiky prizmatem liberálního intergovernmentalismu a racionálního institucionalismu

Základy teorie liberálního intergovernmentalismu tvoří tři zásadní prvky: předpoklad racionálního chování státu, liberální teorie formace národních zájmů a mezivládní analýza vyjednávání mezi státy¹⁰. To, co určuje povahu a rozsah spolupráce na mezinárodní úrovni, je především ekonomická závislost, provázanost ekonomik národních států, přičemž spolupráce je zahájena poté, co jsou na domácí bázi definovány cíle, kterých se národní vláda tímto způsobem snaží dosáhnout. Národní vlády jsou přitom ovlivňovány tlakem domácích sociálních skupin, které skrze domácí politické instituce hájí svoje zájmy. Podoba mezinárodní spolupráce tak vzniká skrze domácí konflikt zájmů, jež jsou klíčovými prvky negociačních procesů a jež se mohou dle situace měnit. Andrew Moravcsik v této souvislosti také vymezuje čtyři dimenze politické kooperace, které by měly být uvažovány v rámci širší definice evropské integrace: geografický rozměr režimu, oblast politické spolupráce, instituce zahrnuté do procesu rozhodování, implementace a vynucování a směr a velikost zásadních nastavení domácí politiky¹¹. Čtvrtá dimenze zaujímá v Moravcsikově teorii kruciální místo. Vychází z toho, že primárním zájmem vlády je udržet se u moci. To je ale možné jen v případě, že bude reflektovat jiné zájmy – zájmy těch, na kterých je závislá - voličů, stran, zájmových skupin. Ty jsou určující při utváření zájmů národních. Národní vlády jsou motivovány k mezinárodní spolupráci v případě, že tato spolupráce bude pro ně výhodná. Umožní jim lépe kontrolovat arénu domácí politiky a dosáhnout cílů, jež by jinak byly neuskutečnitelné¹². Jednou z možností spolupráce je liberalizace trhů. Tedy využití ekonomické interdependence ke snížení negativních externalit. Moravcsik ale zdůrazňuje, že ne všechny vlády budou liberalizaci trhů nakloněny. Opět závisí na domácí situaci. Pokud nebudou domácí producenti

¹⁰ MORAVCSIK, Andrew: *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach*. Journal of Common Market Studies, Vol. 31, No. 4/1993, s. 480.

¹¹ Tamtéž, s. 479.

¹² Tamtéž, s. 485.

nebo exportéři na společném trhu konkurenceschopní, uchýlí se národní stát spíše k protekcionistické politice. Po liberalizovanějším vnitřním trhu se počalo volat v polovině 80.let. Předpokladem pro tento požadavek a přijetí Jednotného evropského aktu byly podle Moravcsika konvergence ekonomických politik největších členských států Evropských společenství tedy Francie, Německa a Velké Británie, nástup Konzervativní strany v Británii, názorový obrat francouzských socialistů a ze strany Německa a Francie také hrozba vytvoření dvou-rychlostní Evropy, která by znamenala vyloučení Británie z centra rozhodování¹³. Přestože Moravcsik zdůrazňuje roli domácí úrovně, přiznává v tomto případě vliv také nadnárodním aktérům a institucím EU – Parlamentu, Evropskému soudnímu dvoru, transnacionálním podnikatelským skupinám a Evropské komisi, kde byly podstatné především osoby jejího předsedy Jacquese Delorse a komisaře pro vnitřní trh lorda Cockfielda¹⁴.

Jak bude patrné dále, probíhala spolupráce v energetickém sektoru velmi dlouho právě v rámci jednotného vnitřního trhu, odkud vycházel požadavek také na liberalizaci energetických trhů. Jeho naplňování ovšem v souladu s Moravcsikovým předpokladem nebylo snadné, neboť členské státy se často snažily chránit své trhy před nežádoucí konkurencí.

Oproti mezivládnímu přístupu A. Moravcsika, přiznává teorie racionálního institucionalismu v mezinárodním prostředí a v evropském integračním procesu institucím nezanedbatelnou váhu. Zdůrazňuje jejich relativní autonomii a chápe je jako klíče k porozumění politickým procesům. „*Politické instituce ovlivňují distribuci zdrojů, které zase opačně ovlivňují sílu politických aktérů, a ti tudíž působí na politické instituce*“¹⁵. Tito aktéři, kteří se pohybují v institucionálním prostředí, mají své zájmy a priority, a proto se jich snaží dosáhnout takovou změnou institucionálních pravidel, jež je k nim co nejvíce přiblíží. „*Změna v institucionálním prostředí EU má potenciál přerozdělit moc mezi primárními aktéry a učinit je více nebo méně schopné dosáhnout svých vlastních*

¹³ MORAVCSIK, Andrew: *Negotiating the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community*. International Organization, Vol. 45, No. 1/1991, s. 21.

¹⁴ Tamtéž, s. 21.

¹⁵ MARCH, James G.–OLSON, Johan P.: *The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life*. The American Political Science Review, Vol. 78, No. 3/1984, s. 739.

*politických preferencí*¹⁶. Instituce v pojetí racionalistického institucionalismu snižují náklady dané rozdílnými cíli jednajících aktérů a činí jejich chování v rámci nastavených pravidel předvídatelnější, neboť mohou disponovat sankčními prostředky¹⁷. Tyto instituce ale mohou nabýt i značné autonomie a vymknout se tak plné kontrole svých zakladatelů. Mohou vytvářet vlastní pravidla a dále si rozšiřovat kompetence, kterým se stanou zakladatelské subjekty podřízeny.

Ve struktuře EU by tomuto odpovídal vznik instituce Evropského soudního dvora¹⁸. Členské země EU jsou svrchovanými autoritami v oblasti rozhodování o svém energetickém mixu a zároveň si sami zajišťují své energetické zásobování. Protože jen energie umožňují státu fungovat a přežít, lze předpokládat, že si národní stát bude chtít ne-li uchovat svou pozici, pak ji posílit. Lisabonskou smlouvou byla energetika jako taková ukotvena v rovině primárního práva Evropské unie, a přestože tento fakt v současnosti neznamenaá zcela zásadní změnu orientace při tvorbě nových opatření v této oblasti, posouvá se tato sféra na vyšší úroveň, kterou jednotlivé státy nemusí být schopny naprosto účinně kontrolovat. Jde o další upevnění supranacionálního prvku a role institucí uvnitř EU, čímž relevance této teorie posiluje.

¹⁶ STACEY, Jeffrey–RITTBERGER, Berthold: *Dynamics of the Formal and Informal Institutional Change in the EU*. Journal of European Public Policy, Vol. 10, No. 6/2003, s. 861.

¹⁷ KRATOCHVÍL, Petr: c.d., s. 137-138.

¹⁸ GARRETT, Geoffrey–KELEMEN, R. Daniel–SCHULZ, Heiner: *The European Court of Justice, National Government, and Legal Integration in the European Union*. International Organization, Vol. 52, No. 1/1998, s. 149.

1.2 Vývoj v jednotlivých dimenzích politiky: od sféry high politics ke společnému trhu

Vývoj energetické integrace Evropské unie lze systematizovat v rámci desetiletých po sobě jdoucích obdobích. Smyslem zahájení spolupráce v rámci Evropského společenství uhlí a oceli na začátku 50. let bylo vytvořit jednotný vnitřní trh s uhlím, na němž v této době odvětví energetiky podstatně záviselo. Rozvoj atomové energie vedl o pět let později k podepsání smlouvy o Evropském společenství pro atomovou energii, neboť se očekával prudký rozmach tohoto energetického odvětví. Potenciál obou zdrojů ale plně využit nebyl, uhlí i atom poněkud ustoupily do pozadí a nahradil je masivní nástup ropy a zemního plynu. Protože ovšem účel ESUO a Euratomu byl především politický¹⁹, nestala se ani jedna z platforem klíčem k vytváření energetické politiky na komunitární úrovni²⁰. Energetická spolupráce tak již od podepsání Římských smluv v roce 1957, v jejichž důsledku bylo založeno Evropské hospodářské společenství, byla vedena v rámci snah o budování volného trhu²¹, ovšem součinnost v energetickém sektoru mimo obchod se štěpným materiálem dále rozvinuta nebyla. 60. léta byla poznamenána krizí uvnitř společenství, v níž se projevilo pnutí mezi snahami o setrvání u mezivládního přístupu k integraci a posílením supranacionalismu²². Následkem politické krize Společenství stagnoval pokrok k společnému trhu a toto období tzv. eurosklerózy se přeneslo i do let 70. Od této doby ovšem také stoupá poptávka po ropě, která se stává hlavním zdrojem energie²³. Energetickou závislost na ropě pak jasně zrcadlily ropné šoky. J. H. Matlárý v této souvislosti

¹⁹ Vytvoření jednotného trhu s uhlím mělo sloužit ke kontrole západoněmecké uhelné produkce především ze strany Francie a EURATOM fungoval zejména jako technická platforma, členské státy vykonávaly rozhodnutí v této záležitosti nezávisle – viz BUCHAN, David: *Energy Policy. Sharp Challenges and Rising Ambitions*. In: POLACK, Mark – WALLACE, Helen – YOUNG, Alasdair: *Policy-Making in the European Union*. Oxford University Press 2010, s. 359.

²⁰ MATLÁRY, Haaland Janne: *Energy policy: From a National to a European Framework?* In: WALLACE, Helen – WALLACE, William: *Policy-Making in the European Union*. Oxford University Press 1996, s. 261.

²¹ Tamtéž, s. 261.

²² DINAN, Desmond: *An Introduction to the European Community: Ever Closer Union?* Boulder : Lynne Rienner 1994, s. 89.

²³ MATLÁRY, Haaland Janne: *Energy Policy in the European Union*. Macmillan Press 1997, s. 17.

podotýká, že potřeba spolupráce v oblasti energetiky se dostávala do popředí zájmu napříč členskými státy EU jen v případě vnějšího ohrožení – došlo-li k ropným šokům, ke krizi v energetickém zásobování, nebo například k výbuchu Černobyli. Za těchto okolností bylo možné považovat energetiku za sféru high politics²⁴.

80.léta již byla ve znamení obnovy integračního procesu, čemuž výrazně napomohl nástup nové Komise pod vedením Jacquese Delorse, která se soustředila především na dobudování jednotného vnitřního trhu²⁵. Impulsem pro tento obrat také ze strany členských států byl podle J.H.Matláry „*nárůst konkurence ze strany Japonska a Spojených států ovšem vycházel také zevnitř Evropského společenství. Vnitřní trh se stal ekonomickou nezbytností, byl navržen ekonomickými elitami a nesen elitami politickými především ve Francii a Německu*“²⁶. Praktickým výsledkem se pak stalo přijetí Jednotného evropského aktu, kterým se jednotný vnitřní trh zakládal. Jak poznamenávají H. Wallace a Alasdair R. Young „*jednotný vnitřní trh představoval pro mnohé klíčový bod obratu mezi stagnací a dynamismem, mezi starou politikou evropské integrace a novou politikou evropské regulace*“²⁷. Toto otevření trhů, které zahrnovalo volný pohyb osob, služeb, zboží a kapitálu, mělo logický dopad také na oblast energetiky, v níž byla členskými státy koncem 80. let stanovena povinnost liberalizovat trhy s elektřinou a zemním plynem. 80. léta znamenala určitý přelom mající dopad na energetický sektor. Matláry hovoří o „*paradigmatickém posunu*“, neboť od 80. let se na národní úrovni vedly debaty o tom, zda by privatizace a otevření trhů v energetickém sektoru přispělo k efektivitě. Od této doby proto stoupal důraz na privatizaci tohoto zatím veřejného odvětví²⁸, ²⁹. „*Od roku 1988 získala Evropská komise mandát k rozvoji vnitřního energetického trhu, který byl součástí mandátu k vytvoření*

²⁴ MATLÁRY, Haaland Janne: *Energy policy : From a National to a European Framework?*: c.d.,s. 258.

²⁵ DINAN, Desmond: c.d., s. 136.

²⁶ MATLÁRY, Haaland Janne: *Energy Policy in the European Union*: c.d., s. 19.

²⁷ WALLACE, Helen– YOUNG, Alasdair R.: *The Single Market: A New Approach to Policy*. In: WALLACE, Helen–WALLACE, William: *Policy-Making in the European Union*. Oxford University Press 1996, s. 126.

²⁸ MATLÁRY, J. H.: *Energy policy : From a National to a European Framework?*: c.d., s. 262.

²⁹ Ovšem jak se vyjadřuje P. Cameron: Liberalizace energetických trhů proběhla až poté, co byly liberalizovány jiné sektory – telekomunikací nebo letecké dopravy a poštovních služeb. CAMERON, Peter: *Competition in Energy Markets: Law and Regulation in the European Union*. Oxford University Press 2002, s. 4.

*obecně pojatého jednotného vnitřního trhu*³⁰. Energetika jako samostatná oblast ovšem zůstala až do ratifikace Lisabonské smlouvy součástí pouze sekundárních legislativních aktů. Vzhledem k jejímu interdimenzionálnímu charakteru bylo rozhodování o otázkách s ní spojených prováděno v rámci politik, pro něž již existovaly speciální právní úpravy, které zahrnovaly především zmíněnou oblast vnitřního trhu, hospodářské soutěže, ekologické politiky nebo transevropských sítí³¹. Právě Jednotný evropský akt přinesl změnu také v rozhodovacím procesu. „*Zatímco členské státy mohou vetovat návrhy v oblasti energetiky, návrhy týkající se vnitřního energetického trhu jsou rozhodovány většinou*“³². Evropská komise tak získala určitý manévrovací prostor, ovšem pouze v rámci jednotného trhu. Veškerá snaha, která tento rámec překračovala, narážela na odpor členských zemí³³.

V 90. letech pokračovalo prohlubování dimenze jednotného vnitřního trhu, přičemž hybatelem v těchto záležitostech byla především Komise³⁴. Principy, na kterých byl jednotný vnitřní trh postaven, byly rozšířeny také za hranice Společenství v Evropské energetické chartě z roku 1994, která byla zároveň prvním dokumentem, který se explicitně energetikou zabýval. Charta měla po rozpadu Sovětského svazu vytvářet základ pro mezinárodní spolupráci v energetických otázkách, spolupráci mezi do té doby rozděleným východem a západem. Rozpad Sovětského svazu znamenal další impuls pro nové úsilí v energetické oblasti. Před EU vyvstala náhle nutnost koordinace a formulace politiky směrem ke státům bývalého východního bloku³⁵. Ropný šok v 90. letech pak nasměroval pozornost EU k zabezpečení energetických dodávek a souběžně s tím také pokračovalo úsilí o deregulaci trhu v energetickém sektoru. Evropská komise v polovině 90. let publikovala bílou knihu Energetická politika pro Evropskou unii, která si kladla za cíl spolupráci při zajištění energetické bezpečnosti, s čímž souvisel také důraz na potřebu diverzifikace zdrojů energie, zároveň ovšem s environmentálními ohledy a především zde byla akcentována

³⁰ MATLÁRY, J. H.: *Energy policy : From a National to a European Framework?*: c.d., s. 262.

³¹ BIČ, Josef: *Governance energetické politiky EU a potenciální pozice členských států*. Working Papers Fakulty mezinárodních vztahů. Praha, VŠE 2009, s. 9.

³² MATLÁRY, J. H.: *Energy policy : From a National to a European Framework?*: c.d., s. 261.

³³ Tamtéž, s. 163.

³⁴ MATLÁRY, J.H.: *Energy Policy in the European Union*: c.d., s. 21-22.

³⁵ Tamtéž, s. 6.

liberalizace trhu s energiemi³⁶. V roce 1996 byla vydána směrnice o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a v roce 1998 směrnice upravující pravidla vnitřního trhu se zemním plynem. K revizi těchto dokumentů došlo v roce 2003 vydáním Druhého liberalizačního balíčku³⁷, jehož dosah již byl širší, neboť obsahoval povinnost právního a účetního unbundlingu provozovatelů přenosových soustav a sítí. Skutečně významným se však stalo až přijetí Třetího liberalizačního balíku v roce 2007, jehož analýze bude níže ponechán větší prostor. V primárním právu se energetika objevuje ve Smlouvě o Evropské unii v hlavě XVI. o životním prostředí³⁸, kde se hovoří o tom, že Rada v souvislosti s plněním cílů v oblasti životního prostředí může přijmout taková opatření, která mohou zásadně ovlivnit výběr členského státu mezi různými zdroji energií. EU také získává kompetence ke zlepšování energetické infrastruktury prostřednictvím programu Trans-evropských sítí³⁹. Dále je energetika zmíněna jako jedno z polí společné akce, ovšem samostatně uvedena není. Amsterodamská smlouva a Smlouva z Nice spolupráci v energetickém sektoru dále nerozvíjely⁴⁰.

V období přelomu tisíciletí a dále se pozornost EU rozšířila o další oblasti. V souladu s Lisabonskou strategií schválenou Evropskou radou v roce 2000, s cílem „vytvořit z Evropské unie nejkonzurenceschopnější a dynamickou znalostní ekonomiku schopnou udržet ekonomický růst, vytvářet více lepších pracovních míst a zajistit větší sociální kohezi“⁴¹ a s ohledem na výzvy v oblasti bezpečnosti dodávek energií, růstu cen energetických komodit, životního

³⁶ White Paper: *An Energy Policy for the European Union*. Commission of the European Communities. Brussels 1995, COM(95)682 final. http://europa.eu/documentation/official-docs/white-papers/pdf/energy_white_paper_com_95_682.pdf (7.4.2011).

³⁷ *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/72/ES ze dne 13.července 2009 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o zrušení směrnice 2003/54/ES*. Úřední věstník Evropské unie L211/55. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0055:0093:CS:PDF> (7.4.2011).
Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/73/ES ze dne 13.července 2009 o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem a o zrušení směrnice 2003/55/ES. Úřední věstník Evropské unie: L211/94. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0094:0136:CS:PDF> (7.4.2011).

³⁸ BUCHAN, David: *Energy Policy. Sharp Challenges and Rising Ambitions*: c.d., s. 360.

³⁹ Tamtéž, s. 360.

⁴⁰ HAGHIGHI, Sanam: *Energy security and the division of competences*. European Law Journal, Vol. 14, No. 4, July 2008, s. 467-468.

⁴¹ *Presidency Conclusions*. Lisbon European Council 23.and 24. March 2000. http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (16.10.2010).

prostředí a nárůstu poptávky po energiích vydala Evropská komise v březnu 2006 zelenou knihu *Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii*. Zde shrnula šest priorit: vytvořit konkurenceschopný vnitřní trh s energiemi, diverzifikovat skladbu energetických zdrojů, zabezpečit energetickou solidaritu mezi členskými státy, dosáhnout udržitelného rozvoje při současné reflexi změny klimatu a nutnosti ochrany životního prostředí, zachovat si čelní pozici při vývoji energetických technologií a nalézt shodu při hledání společného postoje k třetím zemím, které jsou zároveň dodavateli energií na evropský trh a potenciálně tak ovlivňují evropskou energetickou bezpečnost⁴². V návaznosti na tento dokument vyjádřila Evropská rada v závěrech ze svého summitu na konci března 2006 nutnou potřebu vytvořit evropskou energetickou politiku⁴³. Toto setkání na nejvyšší úrovni potvrdilo naléhavost již zmíněných výzev a demonstrovalo shodu o nezbytnosti vzájemné spolupráce a jednotného postupu. Zde byly definovány oblasti, které si vyžadovaly zahájení neprodlené společné akce. Protože počátkem roku 2006 přerušilo Rusko z důvodu svého sporu s Ukrajinou na několik dní dodávky zemního plynu do Evropy, odrazila se tato skutečnost v rychlosti a charakteru přijímaných opatření. Tento problém ale nebyl jediným. *„Světová i evropská energetika totiž čelila základním strukturálním proměnám, díky nimž se tlumící polštář mezi produkcí a spotřebou ropy neustále ztenčoval a každý sebemenší otřes vedl k prudkým pohybům cen. Stále větší pozornost navíc přitahovaly i dlouhodobé problémy s nedostatkem rafinérských kapacit a chronickým podinvestováním energetické infrastruktury nemluvě o zanedbání nových těžebních oblastí ze strany hlavních producentů surovin“*⁴⁴. V reakci na tyto skutečnosti vypracovala Evropská komise Akční plán pro energetickou účinnost, v němž je hlavní pozornost upřena na možnosti a způsoby energetických úspor, které by pomohly snížit spotřebu primárních zdrojů energie (do roku 2020 o 20%) a tím také závislost

⁴² Zelená kniha: *Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii*. Komise evropských společenství. KOM(2006)105 v konečném znění, s. 4-5. http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy/doc/2006_03_08_gp_document_cs.pdf (7.4.2011).

⁴³ *Presidency Conclusions*. Brussels European Council 23. and 24.3. 2006, Council of the European Union, s. 13-16. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/89013.pdf (7.4.2011).

⁴⁴ ČERNOCH, Filip: *Energetická politika EU: Pozice na půli cesty*. In: WAISOVÁ, Šárka a kol.: *Evropská energetická bezpečnost*. Plzeň 2008, s. 65.

na nich, redukovat produkci emisí CO₂, podpořit spolupráci národních regulačních orgánů, harmonizovat národní energetické předpisy⁴⁵. Související sdělení Komise Energetická politika pro Evropu z počátku roku 2007 stanovilo strategický cíl spočívající na třech pilířích: boj proti změně klimatu, omezování vnější zranitelnosti EU, podpora růstu a pracovních míst⁴⁶. Zde byla poprvé provedena syntéza výzev a záměrů vyplývajících z předchozích dokumentů a formulována opatření, jak jich dosáhnout. Komise zdůraznila především nutnost vytvořit fungující vnitřní trh s energiemi⁴⁷, aby mohlo dojít k naplnění již dříve proklamovaných závazků – tedy konkurenceschopnosti, udržitelnosti a zabezpečení dodávek. V této souvislosti poukázala Komise na to, že uspokojivých výsledků dosud dosaženo nebylo a to také mj. proto, že „členské státy ukládají všeobecné limity na ceny elektřiny a zemního plynu.“⁴⁸ Tak dochází k omezování investic a nedostatečným objemům dodávek. Navíc vertikálně integrované společnosti zneužívají své dominantní postavení na trhu, diskriminují jiné subjekty a tato nedostatečná soutěž pak vede k vyšším cenám pro koncového spotřebitele, který nemá možnost si svého dodavatele energie zvolit. Komise zde proto formulovala požadavek na vlastnické oddělení sítí nebo zřízení nezávislého provozovatele systému. V konkrétní legislativní podobě bylo toto rozpracováno v souboru dokumentů s názvem Třetí liberalizační balík⁴⁹, který byl přijat Radou EU v červnu 2009.

⁴⁵ Sdělení Komise: *Akční plán pro energetickou účinnost, využití možností*. Komise evropských společenství. KOM(2006)545 v konečném znění. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0545:FIN:CS:PDF> (7.4.2011).

⁴⁶ Sdělení Komise Evropské radě a Evropskému parlamentu: *Energetická politika pro Evropu*. Komise evropských společenství. KOM(2007)1 v konečném znění, s. 5. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0001:FIN:CS:PDF> (7.4.2011).

⁴⁷ Liberalizace energetických trhů probíhá již od konce 90.let, k 1.7.2007 se energetické trhy členských států otevřely, ovšem v praxi se projevila řada překážek, která bránila jejich účinnému fungování.

⁴⁸ *Energetická politika pro Evropu*: c.d., s. 7.

⁴⁹ Tzv. První liberalizační balík byl přijat již na konci 90. let a Druhý liberalizační balík v roce 2003.

1.3 Třetí liberalizační balík

Energetický balík byl výrazem snahy o další prohloubení dimenze vnitřního trhu. Zahrnoval v sobě pět legislativních aktů, jejichž primárním účelem bylo dokončení liberalizace na trhu s elektřinou a zemním plynem. Tento soubor, přestože jeho prostřednictvím měly být zvýšeny investice do energetické infrastruktury, posílena ochrana zákazníků a sníženy ceny energií pro konečné spotřebitele, vyvolával velmi smíšené někdy až negativní reakce v souvislosti s vlastnickým unbundlingem⁵⁰, který byl v balíku zásadní⁵¹. *„Návrh Komise podpořila řada klíčových zemí EU, například Británie, Itálie, Španělsko; na odpor se postavilo především Německo a Francie (protože unbundling by přinesl rozdělení firem jako RWE nebo Gaz de France) a s nimi i menší státy střední a východní Evropy včetně České republiky“*⁵². Unbundling znamená oddělení vlastnictví výrobní a přenosové soustavy, proto jeho odpůrci prosazovali pro své trhy šestiletý odklad s tím, že po uplynutí tohoto období se vyhodnotí další nutný postup⁵³. Především Francie a Německo⁵⁴ navrhovaly k variantám úplného oddělení či vytvoření nezávislého systémového operátora ISO⁵⁵ ještě tzv. „třetí cestu“, cestu zřízení nezávislého operátora přenosové soustavy ITO. *„Tato úprava by podobně jako v případě existence ISO umožňovala integrovaným společnostem ponechat si ve vlastnictví plynárenské a elektrické sítě. Ovšem jejich řízení by musely předat nezávislému operátoru*

⁵⁰ Vlastnický unbundling znamená oddělení vlastnictví výrobní a přenosové soustavy.

⁵¹ Unbundling byl již součástí Druhého regulačního balíčku, ovšem pouze právní, nikoli vlastnický.

⁵² BARTUŠKA, Václav: *Další liberalizace trhu s energiemi v Evropské unii a její možný dopad na český trh s elektřinou*. Pro-energy 4/2007, s. 54.

⁵³ *Interview: Energy giants set to win delay on ‚unbundling‘*. Euractiv 6.5.2008.

<http://www.euractiv.com/en/energy/interview-energy-giants-set-win-delay-unbundling/article-172146> (26.3.2011).

⁵⁴ K Německu a Francii se ale v dopise adresovanému Evropské komisi a výboru EP ITRE připojili také zástupci Rakouska, Bulharska, Řecka, Lucemburska, Litvy a Slovenska. *Eight EU states oppose unbundling, table ‚third way‘*. Euractiv 1.2.2008. <http://www.euractiv.com/en/energy/eu-states-oppose-unbundling-table-third-way/article-170048> (26.3.2011).

⁵⁵ Nezávislý systémový operátor by zodpovídal za investice a komerční rozhodnutí s tím, že by si energetické firmy ponechaly přenosové soustavy ve svém vlastnictví.

*přenosové soustavy*⁵⁶. Úplný vlastnický unbundling požadoval především Evropský parlament, avšak pod českým předsednictvím v březnu 2009 došlo k přijetí neformální politické dohody, v jejímž rámci byly odsouhlaseny všechny výše uvedené varianty, které nakonec následně v dubnu 2009 Evropský parlament schválil a v červnu 2009 je oficiálně stvrdila Rada. Třetí cesta je nejměkčím řešením. (...) „*Je to minimální úroveň oddělení nezbytná k zajištění investic a přístupu konkurence k sítím a předcházení střetu zájmů*“⁵⁷. Jsou tedy zachovány v podstatě stávající poměry s tím, že národní vládou zřizovaná instituce nezávislého dozorčího orgánu má dohlížet nad tím, aby na trhu byly vytvořeny nediskriminující podmínky pro všechny subjekty, které na něj chtějí vstoupit. Tato úprava tedy ponechává velkou míru odpovědnosti a pravomocí v kompetenci národních států, které tímto nesignalizují přílišnou ochotu radikálně měnit dosavadní stav čímkoli, co by mohlo oslabit jejich energetické koncerny.

Stejně jako v případě věci vlastnického unbundlingu došlo ke kompromisu také v otázce pravidel pro investory ze třetích zemí⁵⁸. Pravomoc jejich certifikace nakonec nepřešla na energetickým balíčkem zřizovanou Agenturu pro spolupráci energetických regulačních orgánů, ale zůstala na úrovni národních regulačních úřadů. Cílem této tzv. Klausule Gazprom, tedy článku 11 směrnice 2009/73/ES o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem, především bylo, aby přístup na evropský trh získali pouze ti investoři ze třetích zemí, kteří splňují stejné podmínky liberalizace platící pro všechny členy EU. Evropská unie tím dala najevo své obavy z nákupu aktiv a tím také z nárůstu vlivu energetických subjektů třetích zemí. Skloňován byl právě ruský Gazprom. Konečná podoba tohoto článku hovoří o tom, že regulační orgány členských států by měly při rozhodování o udělení certifikace provozovatelům nebo vlastníkům přenosových soustav dbát na dodržení

⁵⁶ *Liberalising the EU energy sector*. Euractiv 5.5.2008. <http://www.euractiv.com/en/energy/liberalising-eu-energy-sector/article-145320> (26.3.2011).

⁵⁷ *Eight EU states oppose unbundling, table 'third way'*. Euractiv 1.2.2008. <http://www.euractiv.com/en/energy/eu-states-oppose-unbundling-table-third-way/article-170048>. (26.3.2011).

⁵⁸ Proti této klauzuli se postavily především země, které mají dobré bilaterální vztahy s Ruskem, například Německo nebo i Rakousko. Viz: *Liberalising the EU energy sector*. Euractiv 5.5.2008. <http://www.euractiv.com/en/energy/liberalising-eu-energy-sector/article-145320>. (26.3.2011).

požadavku jejich vlastnického unbundlingu a následně co nejvíce přihlédnout ke stanovisku Komise⁵⁹. Je zřejmé, že se jedná o snahu uchránit evropské energetické trhy před ovládnutím zvenčí, ale zároveň brát v úvahu závazky mezinárodněprávní povahy i téměř absolutní závislost některých členských zemí na ruských dodávkách zemního plynu.

Energetický balíček s potřebou plné liberalizace trhů s elektřinou a zemním plynem a požadavkem vlastnického unbundlingu klade velké nároky obzvláště na státy s malým nebo nedostatečně rozvinutým trhem i velké ekonomiky s nepřilíš vysokou mírou konkurence na vnitrostátní úrovni. Snahou Evropské komise bylo zejména odstranit překážky, jež bránily efektivnímu fungování jednotného trhu s energiemi a také posílit svou vyjednávací pozici ve vztahu k dodavatelům ze třetích zemí. Úsilí o skutečné otevření trhů cestou vlastnického unbundlingu a předpoklad, že takto dojde k nárůstu investic do energetické infrastruktury a výhodnějším podmínkám pro koncového zákazníka ale vyvolalo řadu námitek a pochybností, (...) *„neboť právě tvrdá konkurence může vést k politice firem šetřit v investicích do nových výrob. Investice v energetickém sektoru se totiž vyznačují vysokou náročností na objem financí, časový horizont výstavby výrobních kapacit a rovněž návratnost je velmi dlouhá. V kontextu zabezpečení cíle energetické bezpečnosti (zajištění dodávek energie) tak paradoxně liberalizace může vést v dlouhodobém horizontu k nedostatečné nabídce. Navíc liberalizované trhy v případě nedostatku vyrobené energie mohou také naopak vést k růstu cen, což se při promítnutí do nákladů firem nepříznivě promítne do jejich konkurenčního postavení na světových trzích“*⁶⁰. Konkurence se ale na unbundlovaných trzích také projevit vůbec nemusí. *„Mnohé společnosti tak dosud, ač unbundlované, stále používají mechanismy zabraňující očekávanému vývoji“*⁶¹. Unbundling podporovaly především země, které měly konkurenceschopné trhy a zároveň

⁵⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/73/ES ze dne 13. července 2009 o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem a o zrušení směrnice 2003/55/ES. Úřední věstník Evropské unie L211/94. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0094:0136:CS:PDF> (7.4.2011).

⁶⁰ BIČ, Josef–STUHLÍK, Jan–VOŠTA, Milan a kol.: *Energetická náročnost: determinanta změn toků fosilních paliv a implikace pro EU a ČR*. Praha 2008, s. 98-99.

⁶¹ BRABCOVÁ, Lucie: *Vlastnický unbundling jako nástroj liberalizace evropských energetických trhů*. Ostrava 2009, s. 28.

poměrně dobře zajištěny energetické dodávky jako například Dánsko, Nizozemsko nebo Velká Británie.

Naopak země, které se dopady Třetího liberalizačního balíčku cítily ohroženy, vystupovaly silně proti jeho přijetí. *„Potíž s touto politikou spočívá v tom, že je zacílena přímo proti zájmům takových evropských ‚šampionů‘ jako je Gaz de France nebo E.ON, kteří jsou schopni zmobilizovat podporu od svých mateřských zemí; proto Francie a Německo spolupracovaly na redukci této reformy na nejmenšího společného dělitele“*⁶². Zároveň snaha o stejné podmínky pro investory ze třetích zemích, která se odrážela v tzv. Klauzuli Gazprom, narazila na podobný odpor zejména u těch členů EU, kteří skutečně usilovali o spolupráci s ruským plynárenským kolosem. *„Pozice Gazpromu na evropském trhu je z velké míry založena na obchodních aliancích s plynárenskými giganty ze třech klíčových států – Francie, Německa a Itálie – které se ještě donedávna horlivě snažily o zajištění aktiv, jež by jim zajistily přístup ke zdrojům dodávek ze Sibíře“*⁶³.

Spolu se snahou se do určité míry vymezit vůči dodavatelským subjektům třetích zemí, souviselo i úsilí mj. o diverzifikaci energetických zdrojů a zvýšení energetické účinnosti. To se projevilo v dalším souboru opatření pod názvem Klimaticko-energetický balík.

⁶² BAEV, Pavel K.–ØVERLAND, Indra: *The South Stream versus Nabucco pipeline race: geopolitical and economic (ir)rationalities and political stakes in mega-projects*. *International Affairs* 86:5 (2010), s. 1081.

⁶³ Tamtéž, s. 1081.

1.4 Klimaticko-energetický balík

V roce 2012 má vypršet platnost tzv. Kjótského protokolu. Proto na sebe Evropská unie vzala úlohu lídra v boji proti klimatickým změnám a v návaznosti na zelenou knihu Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii z roku 2006 a dokumentu Energetická politika pro Evropu z roku 2007 představila v lednu 2008 soubor čtyř legislativních návrhů pod souhrnným názvem Klimaticko-energetický balík. Jeho smyslem je podpora obnovitelných zdrojů energie, jejichž podíl by měl v rámci členských zemí stoupnout o 20 % do roku 2020, naopak o 20% klesnout by měly emise skleníkových plynů a rovněž o 20 % se zlepšit energetická účinnost.

Klimaticko-energetický balíček pro jeho ambiciózní cíle doprovázely mnohé kontroverze. Státy, jejichž průmysl je nastaven především na využívání primárních zdrojů energie, rozporovaly hlavně Směrnicí 2009/29/ES o změně systému obchodování s emisními povolenkami. Od roku 2013 by mělo v odvětví energetiky dojít k plné dražbě povolenek, jejichž množství se má odvozovat z údajů roku 2005, popřípadě z průměru let 2005-2007 podle toho, která z hodnot bude vyšší⁶⁴. Již tento záměr narazil na odpor, neboť země střední a východní Evropy, které do EU vstoupily v roce 2004, měly podstatně ztíženější situaci a požadovaly za referenční rámec rok 1990⁶⁵. Vyslyšeny ovšem nebyly. Pro jiná odvětví, která jsou zahrnuta do systému obchodování s emisními povolenkami, bylo stanoveno přechodné období do roku 2027, během něhož bude postupně klesat objem povolenek, které jsou jim nyní přidělovány bezplatně tak, aby v roce 2027 byly rovněž všechny povolenky draženy. Směrnice také po uplynutí poloviny období 2008-2012 počítá s ročním snížením objemu povolenek o lineární faktor 1,74 % oproti průměrnému celkovému množství povolenek určených pro období mezi lety 2008-2012. Od roku 2013

⁶⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/29/ES ze dne 23.dubna 2009, kterou se mění směrnice 2003/87/ES s cílem zlepšit a rozšířit systém pro obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů ve Společenství. Úřední věstník Evropské unie L140/63. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:140:0063:0087:CS:PDF> (7.4.2011).

⁶⁵ Italy, Poland threaten to veto climate package. Euobserver 16.10.2008. <http://euobserver.com/?aid=26945> (26.3.2011).

navíc nebudou již dražby probíhat na národní úrovni ale na úrovni celoevropské. Tento systém se ovšem nelíbil státům, které se největší mírou podílejí na vypouštění emisí. V tomto případě Komise svolila ke kompromisnímu řešení, kdy bude možné pořádat národní aukce povolenek na přechodnou dobu do roku 2016, neboť proti původnímu plánu vystoupilo několik velkých zemí (Německo, Velká Británie, Polsko, Španělsko), které jsou největšími emitenty a byly schopné návrh zablokovat⁶⁶. Spory vedly členské státy s Komisí také o své národní alokační plány, tedy o to, na jaký objem povolenek budou mít nárok. Národní alokační plány totiž podléhají schválení Komise, která například v případě Polska v roce 2007 stanovila o 27 % nižší počet povolenek, než jaký Polsko původně požadovalo. Při nakonec řešil Evropský soudní dvůr, který potvrdil právo národních států rozhodovat si o emisních limitech samostatně⁶⁷. Tím došlo k ohrožení celého nového evropského systému obchodování s emisemi.

Přísnějších limitů vyplývajících z Klimaticko-energetického balíčku se obávaly především země, jejichž průmysl nevyhovoval vyšším environmentálním nárokům. Cíle v balíčku obsažené vyžadují nemalé investice do transformace fungování celých odvětví, které se nejvíce podílejí na znečišťování životního prostředí. Směrnice, jež mění systém obchodování s emisními povolenkami, ovšem nezvýhodňuje projekty na výstavbu zařízení využívající technologii CCS⁶⁸ přidělem bezplatných povolenek, což by bylo asi největší motivací pro její zavádění, ale povolenkami, které nemusí být vyřazeny a jsou uloženy stejně jako vyprodukovaný kysličník uhličitý.

Klimaticko-energetický balíček schválila Rada EU v dubnu 2009. Tím došlo k formálnímu zakončení velkého úsilí především francouzského předsednictví, které napjalo všechny síly proto, aby byl ambiciózní soubor přijat. Balíček dokonce proti zavedeným zvyklostem prošel již v prvním čtení Evropským parlamentem a rychle putoval dál až k úplnému přijetí a zveřejnění v úředním

⁶⁶ *Brussels backs down on centralised carbon auction plans*. Euractiv 8.4.2010.
<http://www.euractiv.com/en/climate-environment/brussels-backs-down-centralised-carbon-auction-plans-news-422398> (26.3.2011).

⁶⁷ *Court decision threatens to unravel Europe's carbon market*. Euractiv 24.9.2009.
<http://www.euractiv.com/en/climate-change/court-decision-threatens-unravel-europe-carbon-market/article-185715> (23.10.2010).

⁶⁸ Technologie zachycující a ukládající vyprodukovaný CO₂.

věstníku. Evropská Komise argumentovala ve prospěch balíčku především tím, že je třeba naplňovat cíle dané již v zelené knize z roku 2006, tedy konkurenceschopnost, udržitelnost a zabezpečení dodávek⁶⁹. Konkurenceschopnost má být zajištěna v environmentální oblasti udržením vedoucí pozice v podpoře vývoje a výroby ekologicky čisté energie, jednotný vnitřní trh s energiemi má pomoci vyrovnat se s cenami energií na světových trzích. Udržitelnost má být založena na investicích do obnovitelných a nízkouhlíkových zdrojů a nosičů energie tak, aby jimi EU pokryla alespoň část své energetické spotřeby. S tím souvisí i bezpečnost dodávek, která má být posílena diverzifikací energetických zdrojů i producentů a přepravních cest. Balíček tak jen odráží snahu naplnit plánované úsilí o vytvoření pobídek pro investice do ekologických technologií, s tím spojené vybudování pracovních míst a ekonomický profit. Přijetí balíčku ale provázela také obava z přesouvání výroby některých firem do zahraničí, kde ekologické limity nejsou tak přísné. Byla zde také nemalá skupina zemí, které se v kontrastu s proklamovanými záměry balíčku obávaly zvýšení cen elektřiny a ztráty konkurenceschopnosti⁷⁰. Směrnice 2009/29/ES o změně systému obchodování s emisními povolenkami proto zohledňuje tyto obavy v článku 10 odstavci 2, písmene b, na jehož základě bude rozděleno 10 % z celkového draženého objemu emisních povolenek mezi některé členské státy v duchu solidarity. Tedy mezi ty země, jejichž ekonomiky by mohly být dopady balíčku poškozeny, neboť vykazují nižší hodnoty HDP za rok 2005, který byl vzat jako referenční. Sem se řadí především země střední a východní Evropy.

Evropská unie původně hodlala pokročit v celosvětovém úsilí boje proti klimatickým změnám mnohem dále. Jejím záměrem bylo snížit emise skleníkových plynů do roku 2020 o 30 % v případě, že se připojí také ostatní vyspělé i rozvojové země světa. Ovšem protože Konference o změně klimatu,

⁶⁹ *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. 20 a 20 do roku 2020. Změna klimatu je pro Evropu příležitostí. Komise evropských společenství. KOM(2008)30 v konečném znění. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0030:FIN:cs:PDF> (7.4.2011).*

⁷⁰ *Poland gears up for battle over CO₂ emissions. Euobserver 9.10.2008. <http://euobserver.com/?aid=26901> (24.10.2010).*

která se konala v prosinci 2009 v Kodani, nepřinesla očekávané výsledky, byl ponechán původní závazek snížení emisí o 20 %.

1.5 Lisabonská smlouva

Vzhledem k vývoji, kterým Evropská unie prošla, bylo nutné provést smluvní revizi, která by odpovídala aktuálnímu stavu evropské integrace a zároveň připravovala zázemí pro další rozvoj. Proto přes veškeré obtíže, které se v době ratifikačního procesu vyskytly, byla Lisabonská smlouva představující zatím největší reformní počín od zakládajících smluv, schválena. Zásadní význam měla Lisabonská smlouva také pro sektor energetiky, neboť zde poprvé se energetika prostřednictvím hlavy XXI stala součástí primárního práva a spadá tak do oblastí sdílených pravomocí. Jsou zde definovány cíle, kterých je třeba dosáhnout. Těmito záměry jsou⁷¹:

- a) zajistit fungování trhu s energií
- b) zajistit bezpečnost dodávek energie v Unii
- c) podporovat energetickou účinnost a úspory energie jakož i rozvoj nových a obnovitelných zdrojů energie; a
- d) podporovat propojení energetických sítí.

Ačkoli předchozí smlouvy explicitně nezakládaly společnou energetickou politiku a tak nezahrnovaly energetiku mezi sféry se sdílenými pravomocemi, opatření na tomto poli byla prováděna v rámci oblastí, které již na komunitární úrovni existovaly. Jednalo se především o jednotný vnitřní trh, hospodářskou soutěž a životní prostředí. Energetika poutala pozornost unijních orgánů a pokrok, který byl v tomto sektoru na úrovni EU dosažen, je zřetelný v řadě přijatých aktů sekundární legislativy. Zásadním zlomem byl přitom rok 2006, kdy

⁷¹ *Konsolidované znění smlouvy o Evropské Unii a Smlouvy o fungování Evropské unie (2008/C 115/01). Úřední věstník Evropské unie C115/1, s. 136-137.*
http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/fxac08115csc_002.pdf (7.4.2011).

Evropská rada s ohledem na výzvy zajištění energetické bezpečnosti, udržitelnosti a změny klimatu formulovala záměr vytvořit společnou energetickou politiku. Lisabonská smlouva tedy hlavně odráží množství úsilí, které bylo vykonáno a posouvá spolupráci v oblasti energetiky na další úroveň. *„Podstatnou skutečností je, že energetika je výslovně zahrnuta do oblastí sdílených pravomocí. V některých otázkách tak členské státy vlivem LS ztrácejí možnost kontrolovat tuto velmi strategickou oblast⁷². Vyjmuty jsou ale opatření fiskálního charakteru. „V souvislosti mimo jiné s energetikou (jak již bylo zmíněno) se však v rámci hospodářské politiky objevuje také odkaz na duch solidarity. Na základě tohoto ustanovení bude mít Rada (na základě návrhu Komise) pravomoc ve zvláštních případech rozhodovat o opatřeních přiměřených dané hospodářské situaci, což může znamenat, že v případě krize mohou být členské státy žádány o poskytnutí dodávky energie jiným členským státům⁷³. Členským státům je ponecháno právo rozhodovat o skladbě svého energetického mixu a zároveň si nadále zajišťují své energetické zásobování.*

⁷² *Analýza dopadů Lisabonské smlouvy*, s. 51. Odbor koncepční a institucionální Útvaru ministra pro evropské záležitosti Úřadu vlády ČR. <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analiza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf> (24.10.2010).

⁷³ Tamtéž, s. 51.

1.6 Zhodnocení vývoje a současné podoby integrace sektoru

Tato kapitola zkoumala vývoj evropské energetické integrace za použití teorií liberálního intergovernmentalismu a racionálního institucionalismu. Zároveň se blíže věnovala dimenzi vnitřního trhu a environmentální dimenzi v podobě Třetího liberalizačního balíčku a Klimaticko-energetického balíčku.

Ve vývoji integrace energetiky se odrazily oba uvedené teoretické přístupy. Zatímco v období 50., 60. a 70. let byla rozhodovací pravomoc v sektoru energetiky mimo vyhrazené oblasti soustředěna do rukou národních států, od let 80., kdy lze pozorovat obnovení dynamiky integračního procesu, dochází k postupnému předávání pravomocí na komunitární úroveň. 60. a 70. léta byla silně poznamenána rozkolem mezi zastánci státocentrického přístupu k evropské integraci, kteří si přáli zachování vedoucí úlohy členských států a přívrženci dalšího postupu integrace i s posílením nadnárodních prvků Evropského společenství. Posun v integračních aktivitách, které vedly k přijetí Jednotného evropského aktu, vnímá Andrew Moravcsik jako výsledek snahy Evropské komise, Evropského parlamentu, v němž se utvořily dvě skupiny přívrženců a odpůrců další integrace, tedy tzv. Krokodýlí klub vedený zástupci Německa a Itálie a Klokaní klub, který přestože zastával minimalistický koncept integrace, podporoval myšlenku liberalizace trhů, dále také zástupců podnikatelů a konvergence ekonomických koncepcí velkých členských zemí Německa, Francie a Velké Británie⁷⁴. Ropné šoky v 70. letech pak upozornily také na problém energetické závislosti. Přijetí Jednotného evropského aktu znamená skutečný mezník nejen vývoji evropské integrace jako takové, ale i ve vývoji integrace energetiky. Od tohoto okamžiku stoupá důraz na liberalizaci energetických trhů, což je sféra, kterou může Evropská komise účinně kontrolovat. Navzdory tomu se v případě Třetího liberalizačního balíčku, který znamenal dosud největší výzvu v úsilí o liberalizaci trhů, projevila řada sporných momentů, v nichž členské státy nechtěly měnit dosavadní status quo. *„Historicky členské státy nebyly svolny zřít se své široké přímé i nepřímé*

⁷⁴ MORAVCSIK, Andrew: Negotiating the Single European Act, c.d., s. 21-22.

*kontroly nad svým národním energetickým sektorem a připravovaly vážné překážky k integraci energetických trhů*⁷⁵. Tato skutečnost nachází odraz v Moravcsikově teorii, která předpokládá racionální chování státu, které se ukazuje i v přístupu k liberalizaci trhů, již stát podpoří pouze v případě, že pro něj bude výhodná. Stejný princip platil také při projednávání Klimaticko-energetického balíčku, který byl reakcí především na vnější výzvy. Druhým mezníkem skutečně zásadního významu je přijetí Lisabonské smlouvy, neboť zatímco předtím byla energetika řešena pouze v rámci vnitřního trhu, Lisabonskou smlouvou se dostává do primárního práva a spadá do oblastí sdílených pravomocí. Tímto členské státy přestávají být výlučnými aktéry v rozhodování o energetických otázkách. Nadnárodní instituce tak posilují ve svém postavení při projednávání společných opatření v energetickém sektoru a získávají mechanismy, kterými mohou tlačit na národní státy. V tomto ohledu nachází větší uplatnění teorie racionálního institucionalismu, jež předpokládá relativní autonomii nadnárodních institucí, které si postupně mohou svou pozici dále upevňovat a poněkud se vymukat kontrole svých zakladatelů. Postup v energetické oblasti na komunitární úrovni, který je nejvíce patrný v Lisabonské smlouvě, byl opět výsledkem spojení vnějších a vnitřních faktorů. Rok 2006 přinesl potřebu vytvoření evropské energetické politiky, stalo se tak ovšem až v důsledku přerušení dodávek plynu, které znovu demonstrovalo energetickou zranitelnost členských zemí. Obrat znamenal také příchod Komise pod vedením José Manuela Barrosa, kdy se Komise vyvinula v nezávislejší orgán, který ukázal vůli a odhodlanost k pokroku v energetických otázkách, když zapojila efektivní leadership a využila prostoru, který jí byl v souladu s unijní legislativou poskytnut⁷⁶.

V praktické rovině se EU navzdory veškerému uvedenému pokroku, kterého bylo v rámci energetiky na evropské úrovni dosaženo, stále vypořádává s mnohými nedokonalostmi. Podle odborníků z nezávislého think tanku Notre Europe trpí evropská energetika nedostatky zejména ve třech rovinách:

⁷⁵ CAMERON, P.: c.d., s. 4.

⁷⁶ EIKELAND, Per Ove: *The Third Internal Energy Market Package: New Power Relations among Member States, EU Institutions and Non-state Actors?* Journal of Common Market Studies, Vol. 49, No. 2/2011, s. 250-255.

nedodržováním pravidel týkajících se vnitřního trhu, která byla obsažena ve třech liberalizačních balících; nedokonalými politickými nástroji, které se v energetických otázkách dalekosáhlejšího významu omezují většinou na rozhodnutí deklarativní povahy a za třetí tím, že EU nemá strategický vliv na vnější dodávky energií a postrádá mezinárodní kredibilitu v této oblasti⁷⁷.

Tyto skutečnosti jsou na úrovni EU v mnohém reflektovány. Jak vyplývá z Energetického akčního plánu pro roky 2010-2014, s jehož přijetím se počítá na jaře roku 2011, zůstávají pro EU prioritami jednotný vnitřní trh s energiemi, provázání energetických sítí, energetická bezpečnost, účinnost a přechod k nízkouhlíkové ekonomice⁷⁸, tedy otázky, které souvisí s jejími cíli stanovenými v již zmíněné zelené knize Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii z roku 2006.

Energetický balíček si kladl za cíl liberalizaci trhů s elektřinou a plynem, ovšem protože tohoto záměru dosud zcela dosaženo nebylo⁷⁹, představila Evropská komise na konci října 2010 plán Aktu pro jednotný vnitřní trh, který obsahuje 50 návrhů, jež reflektují nedokonalosti ve fungování vnitřního trhu jako celku a zaměřují se na způsoby, jak je odstranit⁸⁰. Evropské energetické trhy se stále potýkají s heterogenitou a fragmentací, neboť podstatné překážky vycházejí ze samotných členských států, které dosud plně neimplementovaly ani předcházející liberalizační balíčky⁸¹.

Klimaticko-energetický balíček nastavil ambiciózní cíle Evropské unie v environmentální oblasti, v níž se EU chce stát vůdcem v boji proti změnám klimatu. Protože ne všechny země mají stejně příhodné podmínky, byl sice

⁷⁷ ANDOURA, Sami-HANCHER, Leigh-WOUDE, Marc Van der: *Policy Proposal by Jacques Delors. Towards a European Energy Community: A Policy Proposal*. Notre Europe, s. 5. http://www.notre-europe.eu/uploads/tx_publication/Etud76-Energy-en.pdf (7.4.2011).

⁷⁸ *European Union Energy Policy. Main Topics for The Action Plan 2010-2014*. The Spanish Presidency of the European Union. Informal Energy Council 15. January 2010. http://www.eurec.be/component/option,com_docman/task,cat_view/gid,55/Itemid,79/?mosmsg=You+are+trying+to+access+from+a+non-authorized+domain.+%28www.google.cz%29 (7.4.2011).

⁷⁹ „...Evropa stále sestává z řady národních trhů, u mnoha z nich za přítomnosti národních šampionů, spojených pevnými bilaterálními vazbami“. HELM, Dieter: *European Energy Policy: meeting the security of supply and climate change challenges*. European Investment Bank Papers, Vol. 12/2007, s. 2.

⁸⁰ *Towards a Single Market Act for a Highly Competitive Social Market Economy, 50 Proposals for Improving Our Work, Business and Exchanges with one Another*. Commission of the European Communities. COM(2010)608 final. http://ec.europa.eu/internal_market/smact/docs/single-market-act_en.pdf (7.4.2011).

⁸¹ ANDOURA, Sami-HANCHER, Leigh-WOUDE, Marc Van der: c.d., s. 4.

stanoven závazný podíl obnovitelných zdrojů v energetickém mixu jednotlivých členských států, ovšem ty si při jeho plnění mohou pomoci dodávkami z jiných států EU nebo i třetích zemí za předpokladu, že tyto zdroje budou opatřeny zárukou původu⁸². Nárůst podílu obnovitelných zdrojů má kromě ohleduplnosti k životnímu prostředí také posílit energetickou bezpečnost EU. Tak jako jiné cíle se ale neobjede bez vysokých vstupních nákladů, jejichž návratnost se projeví až v dlouhodobějším horizontu. EU si rovněž stanovila záměr zvýšit energetickou účinnost, ovšem v současné době se ukazuje, že 20% nárůst byl pravděpodobně plánem příliš smělym⁸³. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem, tedy nastavení met, u nichž se stále spekuluje o jejich splnitelnosti, nebo se hledají cesty, které jejich dosažení umožní, spojují někteří autoři Klimaticko-energetický balíček s úmysly politickými namísto ekologických⁸⁴.

Tak jako v jiných citlivých oblastech, je v energetice dosahováno konsenzu ohledně společného postupu jen velmi pozvolna. Lisabonská smlouva by ovšem v rozsahu, který jí to umožňuje, měla přispět k snadnějšímu a rychlejšímu pokroku v tomto sektoru, který je specifický také z důvodu jeho přesahu do sféry zahraniční politiky, v níž mají členské země často své zvláštní zájmy.

⁸² Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/28/ES ze dne 23.dubna 2009 o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů a o změně a následném zrušení směrnic 2001/77/ES a 2003/30/ES. Úřední věstník Evropské unie L 140/16. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:140:0016:0062:CS:PDF> (7.4.2011).

⁸³ *New EU energy savings plan due in spring*. Euractiv 28.10.2010. <http://www.euractiv.com/en/energy-efficiency/new-eu-energy-savings-plan-due-spring-news-499245> (31.10.2010).

⁸⁴ HELM, Dieter: *The economics and politics of climate change*. Oxford University Press 2009, s. 228.

2. Externě-bezpečnostní dimenze, otázka diverzifikace dodávek

Evropská unie je jako celek významně závislá na importu energií. Sama dokáže uspokojit méně než polovinu své energetické spotřeby⁸⁵. Ropa představuje 60 % objemu dovážených energetických zdrojů, zemní plyn 26 % a tuhá paliva zahrnují 13 %⁸⁶. U všech těchto komodit je patrná výrazná závislost na Ruské federaci, ropa tvoří 33 % ruských dodávek, zemní plyn 42 %⁸⁷. Estonsko, Lotyšsko, Litva, Bulharsko, Slovensko, Irsko, Švédsko, Finsko jsou přitom plně závislé na jednom dodavateli plynu, Řecko, Maďarsko, Rakousko pak z více než 80 % a Litva, Maďarsko, Slovensko a Polsko jsou téměř absolutně závislé na jednom dodavateli ropy⁸⁸. Očekává se, že tato energetická závislost do budoucna ještě poroste⁸⁹. Evropská unie proto v Druhém strategickém přezkumu energetiky zdůraznila potřebu zajištění nových přepravních tras, přičemž jednou z priorit se stala i spolupráce se zeměmi kaspické oblasti⁹⁰, které disponují významnými objemy energetických surovin⁹¹, především je zde dle odhadů světově největší naleziště zemního plynu⁹².

Tato kapitola se soustředí na aktivity EU při zajišťování její energetické bezpečnosti. Akcentuje vnější rozměr činnosti Evropské unie v oblasti energetiky. Její pozornost bude zaměřena na úsilí EU o navázání vztahů se zeměmi kaspického regionu, skrze něž měla být budována spolupráce nejen

⁸⁵ Second Strategic Review: *An EU Energy Security and Solidarity Action Plan*. Commission of the European Communities. COM(2008)781 final, s. 8. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0781:FIN:EN:PDF> (7.4.2011).

⁸⁶ Tamtéž, s. 8.

⁸⁷ Tamtéž, s. 9.

⁸⁸ Tamtéž, s. 9.

⁸⁹ *Europe's energy position – present and future. Market Observatory for Energy. Report 2008*. Commission of the European Communities, Directorate-General for energy and transport. Luxembourg 2008. http://ec.europa.eu/energy/publications/doc/2008_moe_maquette.pdf (7.4.2011).

⁹⁰ Zelená kniha: *Na cestě k zabezpečené, udržitelné a konkurenceschopné evropské energetické síti*. Komise evropských společenství. KOM (2008) 782 v konečném znění, s. 7. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0782:FIN:CS:PDF> (7.4.2011).

⁹¹ *BP Statistical Review of World Energy 2010*. British Petroleum. http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2010_downloads/statistical_review_of_world_energy_full_report_2010.pdf (7.4.2011).

⁹² *Priority energetických infrastruktur do roku 2020 a na další období - návrh na integrovanou evropskou energetickou síť*. Komise evropských společenství. KOM (2010) 677 v konečném znění, s. 33. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0677:FIN:CS:PDF> (7.4.2011).

v energetické oblasti. Samostatné části budou soustředěny na projekty jižního plynového koridoru, které mají pomoci EU posílit energetickou bezpečnost a skrze ně se kapitola dotkne také poměrů mezi Evropskou unií a Ruskem. Cílem této kapitoly je zachytit a analyzovat úskalí, která tento záměr provází, ať už mají původ vně EU, nebo jsou přítomny v jejím rámci. Smyslem je získat obraz o tom, jaké kroky Evropská unie při své snaze již uskutečnila, v čem byla úspěšná a v čem nikoli.

2.1 Kaspický region

Evropská unie začala budovat spolupráci v kaspickém regionu brzy po rozpadu Sovětského svazu⁹³. V roce 1991 byl zahájen program TACIS (Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States), který měl pomoci zemím spadajícím do sovětské sféry vlivu, tedy státům východní Evropy a Centrální Asie⁹⁴, po rozpadu sovětského bloku v přechodu na tržní ekonomiku a v posílení demokratických a právních principů. Zahrnoval také rozvoj infrastrukturních sítí, mezi jinými ropovodů a plynovodů⁹⁵. V rámci programu pak byly s participujícím zeměmi uzavřeny Dohody o partnerství a kooperaci a pro každou z nich byl mezi lety 2000-2006 vytvořen Strategický dokument stanovující rozsah a cíle spolupráce⁹⁶. Evropská unie vyjádřila svou závislost na vnějších dodávkách energií v Zelené knize o bezpečnosti energetických dodávek z roku 2000. Tam také jasně formulovala svůj zájem o spolupráci se

⁹³ KOKOMAZ, Sinem: *The EU's relations with the Transcaucasian countries within the scope of the ENP*. Eurolimes, 7/2009, s. 3.

⁹⁴ Jedná se o bývalé sovětské svazové republiky, mimo pobaltské státy Estonsko, Lotyšsko a Litvu. Název programu „*Technická podpora Společenství nezávislých států*“ tak nebyl zcela přesný, neboť členy Společenství nejsou všechny tyto bývalé svazové republiky. Naproti tomu na programu participovalo také Mongolsko, které členem Sovětského svazu nikdy nebylo.

⁹⁵ FRENZ, Alexander: *The European Commission TACIS Programme 1991-2006. A Success Story*. http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-east/documents/annual_programmes/tacis_success_story_final_en.pdf (7.4.2011).

⁹⁶ SINEM, Kokomaz: c.d., s. 4.

státy bohatými na zdroje energií a tranzitními zeměmi – státy Kaspiku, Kavkazu nebo severní Afriky. Dalším projektem, kterým EU vytvořila vazby v energetickém sektoru se státy v kaspické oblasti, byl program INOGATE (Interstate Oil and Gas Transport to Europe) iniciovaný v roce 1995. Jeho cílem je především „rozvoj regionálních energetických trhů kaspických přímořských států a jejich sousedů, investice do nových energetických infrastruktur a posílená spolupráce mezi místními trhy a trhy EU“⁹⁷. Evropská Unie po svém východním rozšíření v roce 2004 započala rovněž s rozvojem Evropské politiky sousedství (ENP), které se účastní 16 zemí⁹⁸ ze severní Afriky, jižního Kavkazu a východní Evropy. Politika sousedství slouží k posílení a rozšíření partnerských vztahů na poli ekonomickém i politickém. Ve Strategickém dokumentu Evropské politiky sousedství z května 2004 jsou definovány oblasti společného zájmu, které zahrnují jak obchodní součinnost ve sféře energetiky a dopravy tak sdílení společných hodnot demokracie a práva. Z toho plynou také závazky boje proti terorismu a rozšiřování zbraní hromadného ničení, dodržování mezinárodního práva a snaha o řešení konfliktů v regionu⁹⁹, ¹⁰⁰. Zatím poslední významnou iniciativou bylo ustavení programu Východní partnerství, které vzniklo v rámci Evropské politiky sousedství. Východní partnerství bylo reakcí na snahu jeho členských zemí¹⁰¹ o užší vztahy s EU. Jeho obsahem je směřování k hospodářské integraci prostřednictvím zón volného obchodu, spolupráce v otázkách bezpečnosti dodávek a tranzitu energií a sociálního rozvoje¹⁰². Odborníci na problematiku Evropské unie se ale

⁹⁷ *Baku initiative*. Commission of the European Communities, Directorate-General for Energy. http://ec.europa.eu/dgs/energy_transport/international/regional/caspian/energy_en.htm (11.2.2011).

⁹⁸ Jsou jimi Alžírsko, Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Egypt, Gruzie, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libye, Moldávie, Maroko, Okupované teritorium Palestiny, Sýrie, Tunisko a Ukrajina.

⁹⁹ *European Neighbourhood Policy. Strategic Paper*. Commission of the European Communities. COM (2004) 373 final. http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf (7.4.2011).

¹⁰⁰ Jak píše Karen Smith: „Evropská politika sousedství se koncentruje na rozvoj bilaterálních vztahů mezi EU a jednotlivými zeměmi ve snaze ovlivnit jejich vnitřní a vnější politiku“. SMITH, KAREN E.: *The outsiders: The european neighbourhood policy*. International Affairs 4/2005, s. 762.

¹⁰¹ Participujícími zeměmi jsou Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Moldavská republika a Ukrajina.

¹⁰² *Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit*. Czech Presidency of the European Union. Prague 2009. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf (7.4.2011).

shodují, že iniciativy spadající pod ENP nepřinášejí zcela zřetelné původně stanovené výstupy^{103, 104}.

S naznačeným přístupem Evropské unie, jenž je užíván v poměru ke kaspickým zemím, se pojí především citlivá otázka vzájemně vyvážených vztahů s Ruskem. Rusko si v této oblasti i po rozpadu Sovětského svazu udržuje stále výrazný vliv. Tato skutečnost je posílena tím, že trasy pro přepravu energií z bývalých sovětských republik vedou především skrze Rusko, což se týká zejména plynovodů¹⁰⁵. Dalším důvodem pro udržování ruské hegemonie v regionu je jeho vlastní rostoucí energetická spotřeba, která má být zčásti uspokojena dodávkami ze sousedních zemí¹⁰⁶. Kroky Evropské unie v rámci posilování její energetické bezpečnosti skrze dodávky z kaspické oblasti jsou proto Ruskem bedlivě sledovány. Ruský vliv a komunistická minulost těchto zemí jsou klíčovými aspekty k pochopení některých specifíků, kterými se vyznačují. V energetickém sektoru je to především existence státem vlastněných ropných a plynárenských společností a nepřítomnost konkurence na trhu¹⁰⁷. K tomu se přidávají spor o statut Kaspického moře, konflikt o Náhorní Karabach nebo rusko-gruzínský vojenský střet v roce 2008, který proběhl v souvislosti se separatistickými snahami Jižní Osetie. Ovšem i přes uvedené problémy se ke státům kaspického pobřeží upíná pozornost Evropské unie s cílem vytvoření nových přepravních tras pro energetické suroviny do Evropy. Evropská energetická strategie v kaspické oblasti má formovat obecnější rámec pro konkrétní projekty. Jak poznamenává Y. Kalyuzhnova: „...časování investic a výběr lokací zůstávají komerčními rozhodnutími energetických společností“¹⁰⁸. Tak jak Evropská unie usiluje o diverzifikaci

¹⁰³ „Závazky akčních plánů jsou příliš obsáhlé, než aby mohly sloužit jako referenční rámec, vůči němuž lze hodnotit stupeň jejich naplňování“ PADGETT, Stephen: *Energy Co-operation in the Wider Europe: Institutionalizing Interdependence*. Journal of Common Market Studies 2011, Vol. 49, Issue 1, s. 15.

¹⁰⁴ Shodný názor má také Karen Smith: „ENP se vyvíjí v mezipilířovou a rozhodně dobře financovanou zahraničně-politickou iniciativu, ačkoli cíl poskytování sousedství s jasným nastavením reformy spojené s jasnými pobídkami nemůže být prohlášen za dosažený“. SMITH, Karen E.: c.d., s. 767.

¹⁰⁵ BILGIN, Mert: *Geopolitics of European natural gas demand: Supplies from Russia, Caspian and the MiddleEast*. Energy policy 37 (2009), s. 4487.

¹⁰⁶ BERK, Can-KIRCHNER, Emil: *European Energy Security Cooperation: Between Amity and Enmity*. Journal of Common Market Studies 2010, Vol. 48, Issue 4, s. 875.

¹⁰⁷ KALYUZHNOVA, Yelena: *The EU and the Caspian Sea region: An energy partnership?* Economic Systems 29/2005, s. 68.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 71.

svých energetických dodavatelů a snížení své závislosti na Rusku, tak se i země kaspického regionu snaží o rozšíření svých exportních trhů¹⁰⁹. Významným impulsem k pokroku v rámci iniciativ, jejichž hlavním cílem je stavba nových přepravních tras energetických surovin z producentů zemí Kaspického moře, tedy především zbudování jižního plynového koridoru, byl rok 2006. „Bylo to během ruského kontroverzního předsednictví G 8 v roce 2006, kdy se otázka energetické bezpečnosti dostala do popředí jako idea harmonizace ‚zabezpečení dodávek‘ se ‚zabezpečením poptávky‘, která byla vznesena prezidentem Putinem, – a tiše opuštěna jako ‚v principu zajímavá‘“¹¹⁰. Toto období se neslo ve znamení rusko-ukrajinského sporu o ceny zemního plynu, v jehož důsledku došlo k přerušení dodávek ruského plynu do Evropy. „Rusko zdůraznilo, že éra levných uhlovodíků je pryč“¹¹¹. Přesně v té době si také EU začala více uvědomovat svou energetickou závislost na ruských zdrojích a hledat způsoby, jak ji zmírnit¹¹².

2.2 Nabucco

Počáteční diskuze o plynovodu, který by přivedl do Evropy kaspický plyn, proběhly již v roce 2002 mezi zástupci OMV a tureckou společností BOTAZ, později se připojily také MOL, TRANSGAZ a BULGARGAZ. V říjnu 2002 byla zmíněnými subjekty uzavřena dohoda o spolupráci a následně v roce 2003 vypracována studie o proveditelnosti, na jejíž vznik poskytla Evropská unie grant ve výši 50% předpokládaných nákladů¹¹³. V roce 2008 se šestým členem konsorcia Nabucco stal německý energetický gigant RWE. O rok později byla v

¹⁰⁹ Ázerbájdžán mohl po objevení nových nalezišť plynu na svém území přestat importovat plyn z Ruska a naopak jej prodávat Gruzii, jež tak rovněž snížila závislost na Rusku, stejně tak Turkmenistán se nyní otevřel mezinárodním investicím a je ochoten upustit spolupracovat i s EU. BILGIN, Mert: c.d., s. 4485-4487.

¹¹⁰ BAEV K. Pavel–ØVERLAND, Indra: c.d.,s. 1079.

¹¹¹ Tamtéž, s. 1079.

¹¹² BILEFSKI, Dan: *Russia-Ukraine crisis exposes gaps in EU energy policies*. International Herald Tribune 5.1.2006. http://www.nytimes.com/2006/01/05/business/worldbusiness/05iht-eu.html?_r=1 (27.2.2011).

¹¹³ *Brief history of Nabucco*. Nabucco Gas Pipeline. http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/company_main/about_us (23.2.2011).

Ankaře uzavřena mezivládní dohoda, jejímiž signatáři se stali zástupci zúčastněných zemí. Byl tak schválen právní rámec pro společný projekt a stanoveny transportní podmínky platné pro zákazníky i partnery.

Evropská unie znovu zdůraznila svou rostoucí závislost na dodávkách zemního plynu v Druhém strategickém přezkumu energetiky z roku 2008¹¹⁴. Tam také zmínila potřebu vybudovat jižní plynový koridor jako jednu z nejvyšších priorit EU¹¹⁵. Na summitu v Budapešti byla v lednu 2009 podepsána deklarace, v níž EU vyslovila ochotu finančně se na projektu podílet, a v červenci 2009 bylo v úředním věstníku publikováno nařízení o programu na podporu projektů v oblasti energetiky, které Nabuccu přiznávalo subvence ve výši 200 milionů €¹¹⁶. Proti tomuto záměru se stavělo především Německo. Angela Merkel odmítla prostřednictvím tohoto příspěvku motivovat k účasti soukromé investory. Posoudila toto opatření jako zbytečné a zdůraznila, že je nejprve především nutné zajistit pro projekt dostatek plynu od producentů států v oblasti¹¹⁷. Německo nebylo jedinou členskou zemí EU, kterou nepřesvědčila nezbytnost Nabucca. Podporu nenašel projekt ani u Francie nebo Itálie. „...Ani Německo ani Itálie nemají zájem investovat do energetické diverzifikace, neboť mají zajištěné bilaterální smlouvy s Ruskem. Podobně Francie s diverzifikovanými dodávkami energií má pramalou chuť měnit status quo a je daleka toho stavět se proti Moskvě a transportovat neruský plyn do Evropy skrze bývalé sovětské satelity“¹¹⁸.

¹¹⁴ Předtím poprvé v Zelené knize o bezpečnosti energetických dodávek z roku 2000. Green paper: *Towards a European Strategy for the Security of Energy Supply*. Commission of the European Communities. COM(2000)0769 final. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0769:EN:HTML> (7.4.2011).

¹¹⁵ Second Strategic Review: *An EU Energy Security and Solidarity Action Plan*. Commission of the European Communities. COM(2008)781 final, s. 4. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0781:FIN:EN:PDF> (7.4.2011).

¹¹⁶ Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 663/2009 o zavedení programu na podporu hospodářského oživení prostřednictvím finanční pomoci Společenství pro projekty v oblasti energetiky. Úřední věstník Evropské unie L 200/31. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:200:0031:0045:CS:PDF> (7.4.2011).

¹¹⁷ SOCOR, Vladimír: *Chancellor Merkel says nein to Nabucco*. The Jamestown Foundation 9.3.2009. [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=34679&tx_ttnews\[backPid\]=7&cHash=a6544468e3](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=34679&tx_ttnews[backPid]=7&cHash=a6544468e3) (24.2.2011).

¹¹⁸ ERDOGDU, Erkan: *Bypassing Russia: Nabucco project and its implications for the European gas security*. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 14 (2010), s. 2942.

Otázka zajištění dostatečných objemů plynu pro plynovod byla v diskusích o jeho smysluplnosti klíčová. Plánovaná trasa vede z Turecka přes Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko a končí v rakouském Baumgartenu¹¹⁹. Nabucco má disponovat kapacitou 31 miliard m³/rok a na jeho stavbu se počítá s rozpočtem přibližně 8 miliard €. Konsorcium také k realizaci projektu získalo půjčky ve výši 70% plánovaných nákladů od finančních institucí^{120, 121}. Plyn má do Nabucca proudit z Ázerbájdžánu, s nímž EU uzavřela dohodu, že pro realizaci jižního plynového koridoru poskytne dostatečné objemy plynu¹²². Z deklarace ale není jasné, o jaké konkrétní objemy by se mělo jednat, odkud budou čerpány a pro jaký projekt jižního plynového koridoru budou určeny. Ázerbájdžán sám ale nedisponuje takovými kapacitami, aby mohl zajistit dostatečné objemy plynu pro komerční životaschopnost Nabucca¹²³. V úvahu tak jako další dodavatelé připadali Turkmenistán, Írán a Egypt. Bývalý turkmenský prezident Saparmurat Nijazov uzavřel v roce 2006 s ruským Gazpromem smlouvu o dodávkách turkmenského plynu, které jsou plánovány do roku 2029¹²⁴. Ruský Gazprom tak využíval turkmenské dodávky pro své evropské odběratele, aniž by za ně platil tržní cenu^{125, 126}. Současná hlava státu Gurbanguly Berdymukhamedov ovšem signalizuje více ochoty otevřít se investicím ze zahraničí a vymanit se z přetrvávajícího ruského vlivu, ačkoli to zároveň neznamená, že by mělo dojít

¹¹⁹ Route. Nabucco Gas Pipeline. <http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/pipeline/route> (7.4.2011).

¹²⁰ Overview. Nabucco Gas Pipeline. <http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/commercial/overview>(24.2.2011).

¹²¹ Podle listu The Economist získalo konsorcium půjčky ve výši 5 miliard od Světové banky, Evropské investiční banky a EBRD. *Europe's gas pipelines. The abominable gas man. How technological chase and new pipelines improve energy security.* The Economist 14.10.2010. http://www.economist.com/node/17260657?story_id=17260657 (24.2.2011).

¹²² *Joint Declaration on the Southern Gas Corridor.* Commission of the European Communities. Baku 2011. http://ec.europa.eu/energy/infrastructure/strategy/doc/2011_01_13_joint_declaration_southern_corridor.pdf (7.4.2011).

¹²³ DEMPSEY, Jude: *EU-sponsored pipeline to open up to Russian gas.* The New York Times 6.2.2008. <http://www.nytimes.com/2008/02/06/business/worldbusiness/06iht-pipe.4.9807226.html?scp=8&sq=nabucco%20azerbaijan&st=Search> (24.2.2011).

¹²⁴ *Turkmenistán: Zahraničně-politická orientace.* Businessinfo. www.businessinfo.cz/cz/sti/turkmenistan-zahranicne-politicka-orientace/3/1001497/ (25.2.2011).

¹²⁵ BILGIN, Mert: c.d., s. 4487.

¹²⁶ Ceny za dodávky byly stanoveny do roku 2009, v současnosti byla podepsána nová smlouva, která ceny dále upravuje. *Turkmenistan. Oil and gas report*, s. 54. Businessmonitor. www.businessmonitor.com (27.2.2011).

k poškození vzájemných vztahů s Ruskem a že by se Turkmenistán vyhýbal vzájemné spolupráci¹²⁷. „...*Berdymukhamedov započal s odklonem své země od povinného, sovětského stylu izolace, která pokračovala do smrti bývalého prezidenta (...). Berdymukhamedov vyslal signály ke kooperativnější strategii s EU, zahrnující také dodávky plynu, ačkoli je nepotvrdil žádnými závazky*“¹²⁸. Nabucco tak stále nemá potvrzený odběr plynu z turkmenských nalezišť, ačkoli se očekávalo, že smlouva mezi zástupci konsorcia a turkmenskou stranou bude podepsána již v dubnu loňského roku¹²⁹. Situace do současnosti nedoznala přílišných změn. Turkmenistán je ochoten s EU ohledně dodávek plynu spolupracovat, ale není jasné, jakému projektu jižního koridoru bude plyn poskytnut, neboť se zvažuje i možnost vybudování LNG terminálů a tedy transport zkapalněného plynu tankery po moři¹³⁰. Jinou možností je výstavba trans-kaspického plynovodu, který by spojil Turkmenistán s Ázerbájdžánem. Tato varianta ale naráží na odpor Ruska, které vzhledem ke svým vlastním záměrům exportovat plyn jižní cestou do Evropy, se odvolává na ekologické dopady takové stavby. „*Dá se říci, že chování Ruské federace ohledně Kaspického moře je velice komplikované. To znamená, že pozice Ázerbájdžánu, Kazachstánu, Turkmenistánu a Ruska se shodují jen v tom případě, že tzv. kaspické projekty vyhovují zájmům Kremlu. V opačném případě Rusko s podporou Íránu upřednostňuje „ekologické zájmy“ Kaspického moře před ostatními*“¹³¹. Pro Turkmenistán je ovšem prodej plynu do EU důležitý. Navzdory jeho spolupráci s Čínou, která v současnosti v Turkmenistánu

¹²⁷ DEMPSEY, Judy: *Russia Signs Deal for Gas Pipeline Along Caspian Sea*. The New York Times 21.12.2007.

http://www.nytimes.com/2007/12/21/business/worldbusiness/21pipeline.html?_r=1&ref=turkmenistan (25.2.2011).

¹²⁸ BILGIN, Mert: c.d., s. 4487.

¹²⁹ TARASOV, Alexei J.D.: *The making of empires: Russias gas exporting pipelines v Nabucco*. The Journal of World Energy Law & Business 1/2011, s. 8.

¹³⁰ *EU nad Turkmenistan edge closer on gas supplies*. Oil and Gas News 24.1.2011.

<http://search.proquest.com/docview/847048812/abstract/12D762714414D60792A/2?accountid=16730> (25.2.2011).

¹³¹ DILBAZI, Eltay: *Energetická bezpečnost a status Kaspického moře*. Středoevropské politické studie, roč. XI., č. 1, s. 23.

výrazně investuje¹³² a spolu s Íránem znamená možnost diverzifikace odběratelů plynu, je pro Turkmenistán výhodné moci prodávat plyn do Evropy, neboť Evropská unie poskytuje záruku platby nejvyšších cen¹³³.

Írán se zpočátku jevil jako další potenciální zdroj plynu pro Nabucco. Ovšem v obavě z íránských jaderných ambicí byl plán na jeho zapojení do projektu opuštěn¹³⁴. Egypt je v současnosti již významným producentem plynu, ovšem jeho ambicí je spíše budování LNG terminálů než stavba nových plynovodů¹³⁵. Podle oficiálních webových stránek konsorcia Nabucco tak jako dodavatelské země připadají v úvahu Ázerbájdžán, Turkmenistán a poměrně nově také Irák¹³⁶.

Nabucco je jedním z několika projektů jižního plynového koridoru, i když zřejmě nejvíce známý. Dalšími plynovody, které by mohly zajistit dodávky plynu do EU, jsou TAP, ITGI nebo AGRI¹³⁷. Plynovod TAP by spojil Řecko s Albánií a Itálií. Náklady na jeho realizaci jsou odhadovány na 1,5 miliardy €. Tento plynovod by umožnil využití stávajících vedení z Turecka a jeho kapacita by měla obnášet 20 miliard m³/rok. Projekt počítá se zdrojem plynu z ázerbájdžánského naleziště Shah Deniz II. Plynovod ITGI by vedl plyn z Turecka dále do Řecka a Itálie. Také tento plynovod operuje s ambicí přivést plyn z nalezišť v kaspické oblasti, konkrétně z Ázerbájdžánu, odkud by se využilo propojení skrze plynovod Baku-Tbilisi-Erzurum¹³⁸. Projektu se dostalo příspěvku od EU ve výši 100 milionů € a přepravit by měl 11,5 miliard m³/rok¹³⁹.

¹³² BLAGOV, Sergei: *Turkmenistan seeks to strenghten energy ties with China*. The Jamestown Foundation 10.4.2006. [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=31565](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=31565) (27.2.2011).

¹³³ ERDOGDU, Erkan: c.d., p.2943.

¹³⁴ *Modification of feeder line concept*. Nabucco Gas Pipeline. <http://portal.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/NewsEdit/8E79E5BF557DCC2DE040A8C0010178CA> (6.3.2011).

¹³⁵ *Egypt*. International Energy Administration. <http://www.eia.doe.gov/countries/cab.cfm?fips=EG> (25.2.2011).

¹³⁶ *Nabucco: Modification of feeder line concept*. Nabucco Gas Pipeline. <http://portal.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/NewsEdit/8E79E5BF557DCC2DE040A8C0010178CA> (6.3.2011).

¹³⁷ Trans-adriatic pipeline; Italy-Turkey-Greece Interconnector; Azerbaijan-Georgia-Romania Interconnector.

¹³⁸ *Italy's Edison promotes cheaper version of Nabucco*. Euractiv 27.4.2010. <http://www.euractiv.com/en/energy/italy-s-edison-promotes-cheaper-version-nabucco-news-485149> (25.2.2011).

¹³⁹ *Interconnestion Turkey Greece Italy (ITGI) Pipeline, Turkey, Greece, Italy*. Hydrocarbons-Technology.com <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/turkeygreeceitalypip/> (25.2.2011).

Jeho předpokládané náklady se odhadují na skoro 2,5 miliardy €¹⁴⁰. Plynovod AGRI také předpokládá zisk plynu z ázerbájdžánských zdrojů. Z Ázerbájdžánu by měl plyn dále proudit do Gruzie, kde by byl zkapalněn a přes Černé moře převezen tankery do Rumunska a odtud dále do Maďarska¹⁴¹. Předpokládaná kapacita plynovodu by měla být 7 miliard m³/rok a projekt počítá s rozpočtem mezi 2-4 miliardami €¹⁴².

Přestože byl plynovod Nabucco v médiích asi nejvíce skloňován, není stále jasné, který z plánovaných projektů jižního plynového koridoru skutečně dozná své realizace. Ázerbájdžán, jehož dodávky tvoří základ všech uvedených vedení, předpokládá těžbu v objemech do 16 miliard m³ ročně. 6 miliard m³ je již vyhrazeno pro tureckou přepravní trasu a zbylých 10 miliard m³ by mohlo být rozděleno mezi projekty TAP, ITGI a Nabucco¹⁴³, což je objem který, s ohledem na plánované kapacity uvedených plynovodů, nedostačuje úrovni jejich požadavků.

2.3 South Stream

V roce 2007 podepsal ruský plynárenský gigant Gazprom a italská plynárenská společnost ENI memorandum o konstrukci plynovodu South Stream, jehož trasa by měla vést z ruské stanice Berezovaja pod hladinou Černého moře do bulharské Varny. Odtud dále do Srbska, Maďarska, Slovinska a Rakouska, plánovaná je také odbočka jižním směrem do Řecka a Itálie. Projekt by měl mít kapacitu 63 miliard m³ plynu ročně a náklady na jeho stavbu

¹⁴⁰ ,EU eyeing Nabucco and ITGI merger'. Upstreamonline.com.
<http://www.upstreamonline.com/live/article245210.ece> (25.2.2011).

¹⁴¹ *MoU signed for AGRI pipeline*. Pipelines International.
http://pipelinesinternational.com/news/mou_signed_for_agri_pipeline/040361/ (25.2.2011).

¹⁴² *AGRI project could sink Nabucco pipeline*. Energy Global 16.4.2010.
http://www.energyglobal.com/sectors/pipelines/articles/AGRI_project_could_sink_Nabucco_pipeline.aspx (25.2.2011).

¹⁴³ *New movement on old pipelines*. The Economist 9.7.2010.
http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2010/07/pipeline_tangles (28.2.2011).

se odhadují na 15,5 miliardy¹⁴⁴. V říjnu 2010 bylo podepsáno memorandum mezi Gazpromem a společností Transgaz S.A. o zapojení Rumunska do účasti na plynovodu South Stream. Toto memorandum by mohlo sloužit jako předstupeň pro podepsání mezivládní rusko-rumunské dohody o spolupráci, která by mohla vést k realizaci projektu v Rumunsku¹⁴⁵. V této souvislosti přinesla média zprávu, že z projektu odstupuje Bulharsko a trasa plynovodu tak povede přes Rumunsko¹⁴⁶. Bulharský parlament v únoru minulého roku také schválil stavbu Nabucca, tedy projektu, který je vnímán jako konkurenční¹⁴⁷. Podle oficiálních webových stránek projektu South Stream se ovšem chystá uskutečnění studie o proveditelnosti plynovodu na bulharském území¹⁴⁸.

V červnu minulého roku došlo na Mezinárodním ekonomickém fóru v Sankt Pětěrburgu k podepsání memoranda o porozumění mezi Gazpromem, ENI a francouzskou společností EDF, které poskytuje zázemí pro další kroky, jež by měly vést k podílu EDF na projektu South Stream¹⁴⁹. Podpisu byl přítomen francouzský prezident Nicolas Sarkozy a jeho ruský protějšek Dimitrij Medvěděv. EDF rovněž již v roce 2009 podepsalo memorandum o svém potenciálním zapojení do konstrukce podmořské části plynovodu a byly dohodnuty „garantované objemy dodávek uhlovodíků z Ruska v dlouhodobém horizontu“¹⁵⁰. Projekt si zajistil turecký souhlas s průchodem plynovodu tureckými výsostnými vodami v Černém moři¹⁵¹. Turecko tak využívá svoji pozici energetické spojnice mezi Asií a Evropou a poskytuje podporu oběma

¹⁴⁴ *South Stream is estimated to cost EUR 15.5 billion.* South Stream. [http://south-stream.info/index.php?id=38&L=1&tx_ttnews\[tt_news\]=165&cHash=2cc244161d](http://south-stream.info/index.php?id=38&L=1&tx_ttnews[tt_news]=165&cHash=2cc244161d) (28.2.2011).

¹⁴⁵ *Romania.* South Stream. <http://south-stream.info/index.php?id=23&L=1> (28.2.2011).

¹⁴⁶ *Gazprom's South Stream: Romania in, Bulgaria out?* Euractiv 22.2.2010. <http://www.euractiv.com/en/energy/gazprom-s-south-stream-romania-bulgaria-out-news-263855> (28.2.2011).

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ *Gazprom and Bulgarian Energy Holding select contractor to perform feasibility study for Bulgarian section of South Stream.* South Stream. [http://south-stream.info/index.php?id=38&L=1&tx_ttnews\[tt_news\]=173&cHash=6b6cc2ae39](http://south-stream.info/index.php?id=38&L=1&tx_ttnews[tt_news]=173&cHash=6b6cc2ae39) (28.2.2011).

¹⁴⁹ *Gazprom, ENI and EDF sign memorandum of Understanding on South Stream project.* South Stream. [http://south-stream.info/index.php?id=38&L=1&tx_ttnews\[tt_news\]=129&cHash=dcf57b0c27](http://south-stream.info/index.php?id=38&L=1&tx_ttnews[tt_news]=129&cHash=dcf57b0c27) (28.2.2011).

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ *Old rivals, new partners. An Alliance of convenience that arouses some suspicion in the West.* The Economist 13.8.2009. <http://www.economist.com/node/14216768> (28.2.2011).

plánovaným stavbám Nabuccu i South Streamu, které jsou dle vyjádření tureckého ministra zahraničí komplementární¹⁵².

South Stream je podáván jako projekt „pro účely diverzifikace přepravních tras zemního plynu k evropským zákazníkům“¹⁵³, neboť obchází Ukrajinu, která je ruskou stranou prezentována jako příčina přerušení dodávek ruského plynu do Evropy v letech 2006 a 2009¹⁵⁴, ¹⁵⁵. Z tohoto důvodu také Rusko usiluje o to, aby South Stream získal status prioritního projektu Evropské unie. Tato ruská snaha souvisí rovněž s dopady Třetího liberalizačního balíčku, který vstupuje v platnost v březnu tohoto roku. Balíček totiž neumožňuje, aby dodávky a současně jejich tranzit vlastnila a zajišťovala jedna společnost. Ruský premiér Vladimír Putin při své únorové návštěvě Bruselu řekl, že Třetí liberalizační balíček povede ke zhoršení podmínek pro ruské firmy na evropském trhu. Důsledkem toho pak může dojít ke zvýšení cen pro evropské zákazníky¹⁵⁶. Proto zdůraznil potřebnost uzavírání dlouhodobých smluv, které zajistí nižší ceny a spolehlivé dodávky¹⁵⁷. Ruským záměrem tak je, aby South Stream byl vyloučen z projektů, na které se vztahuje působnost Liberalizačního balíčku¹⁵⁸.

Evropský komisař pro energetiku Günther Oettinger ve svém projevu u příležitosti 10. výročí Energetického dialogu zdůraznil závislost Evropské unie na ruských dodávkách energetických surovin a potřebu prohlubování vzájemných vztahů. Vyzval také ruskou stranu, aby se připojila k tvorbě evropské energetické strategie do roku 2050 a vyslovil se pro vstup Ruska do WTO¹⁵⁹. Rusko přitom stále odmítá ratifikovat Energetickou chartu, kterou vnímá jako hrozbu pro své trhy s energiemi, neboť by tak bylo nuceno vystavit

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ *What is South Stream?* South Stream. <http://www.south-stream.info/index.php?id=2&L=1> (28.2.2011).

¹⁵⁴ JOLLY, David: *Russia-Ukraine Gas Dispute Enters 10th Day*. The New York Times 15.1.2009. http://www.nytimes.com/2009/01/16/world/europe/16gazprom.html?_r=1 (3.3.2011).

¹⁵⁵ *Wrap: Russia-Ukraine Gas Dispute Still unsettled*. Ria Novosti 1.1.2006. <http://en.rian.ru/world/20060101/42819331.html> (6.3.2011).

¹⁵⁶ *Putin outwits EU's South Stream opponents*. Euractiv 25.2.2011. <http://www.euractiv.com/en/global-europe/putin-outwits-eus-south-stream-opponents-news-502504> (3.3.2011).

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ *Russia wants priority status for South Stream*. Voice of Russia 23.12.2010. <http://english.ruvr.ru/2010/12/23/37570682.html> (3.3.2011).

¹⁵⁹ OETTINGER, Günther: *Keynote speech*. Brussels, 22.November 2010. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/10/673&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (7.4.2011).

je vnější konkurenci¹⁶⁰. Evropská unie se snažila využít své pozice a byla ochotna podpořit ruský vstup do WTO výměnou za podpis Energetické charty¹⁶¹. V současnosti se ovšem zdá, že Evropská unie ruskou žádost o členství podpoří, neboť Rusko souhlasilo s postupným zrušením cel na dovoz přírodních surovin z EU¹⁶² a mohlo by se tak stát členem WTO na začátku roku 2012¹⁶³.

Ačkoli Rusko v minulosti již několikrát¹⁶⁴ použilo taktiku přerušení dodávek energií do Evropské unie jako prostředek pro uplatňování svých politických záměrů, nevedl tento jeho postup k razantnější odpovědi ze strany EU. Rusko je největším¹⁶⁵ dodavatelem energetických surovin do Evropské unie, a proto jsou vzájemné vztahy citlivou záležitostí. Evropská unie ovšem stále v poměru k Rusku nehovoří jedním hlasem, její energetická politika postrádá vůli ke koordinaci. „Mnoho evropských lídrů preferuje jednat s Ruskem na bilaterální bázi spíše než skrze Evropskou unii, neboť sleduje své vlastní energetické zájmy i přesto, že kontrastují se zájmy EU jako celku nebo se zájmy jiných členských států“¹⁶⁶. Tento postup ovšem Rusku zcela vyhovuje, neboť se tak nemusí obávat, že by ho jednotná pozice EU mohla poškodit¹⁶⁷. Lisabonská smlouva hovoří o duchu solidarity mezi členskými státy v oblasti energetiky, avšak právě v případě projektů, kterými by měly do EU proudit energetické zdroje z Ruska, se projevuje spíše snaha o zajištění vlastního bezpečí v energetickém zásobování jednotlivých členských států. To se také například projevilo v případě plynovodu Nord Stream, který má přivádět plyn z ruského Vyborgu do německého Greifswaldu pod Baltským mořem. Vyhýbá se tak

¹⁶⁰ HAGHIGHI, Sanam: *Energy security. The external legal relations of the European union with major oil and gas supplying countries*. Oxford and Portland, Oregon 2007, s. 348.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 350.

¹⁶² POP, Valentina: *Russia inches closer to WTO membership after EU deal*. Euobserver 25.11.2010. <http://euobserver.com/?aid=31352> (3.3.2011).

¹⁶³ FEDYASHIN, Andrei: *Russia's last hurdles to WTO membership*. RIA Novosti 10.2.2011. <http://en.rian.ru/analysis/20110210/162544422.html> (3.3.2011).

¹⁶⁴ V roce 2006 v případě Litvy, dále přerušilo dodávky kvůli rusko-ukrajinskému sporu v roce 2006 a 2009.

¹⁶⁵ *EU-Russia Energy Relations*. European Commission.

http://ec.europa.eu/energy/international/russia/russia_en.htm (4.3.2011).

¹⁶⁶ LIGHT, Margot: *Keynote article: Russia and the EU: Strategic partners or strategic rivals?* Journal of Common Market Studies, Vol. 46 Annual Review 2008, s. 19.

¹⁶⁷ LUCAS, Edward: *The new cold war. Putin's Russia and the Threat to the West*. Palgrave Macmillan 2008, s. 163.

pobaltským zemím a Polsku, které to vnímá jako ohrožení své energetické bezpečnosti¹⁶⁸. Vyslyšeny nebyly ani environmentální námitky Švédska, které poukazovalo na to, že by mohlo dojít k aktivaci chemických zbraní, které jsou přítomny v Baltském moři ještě z druhé světové války ani skutečnost, že podmořský plynovod se výrazně prodraží¹⁶⁹. Stavba ale byla výhodná pro Německo, jehož bilaterální vztahy s Ruskem jsou velmi silné. Projektu se také dostalo podpory ze strany EU, když byl zařazen mezi její prioritní projekty v rámci Trans-evropských energetických sítí (TEN-E).

Vzájemná ekonomická závislost mezi EU a Ruskem vyžaduje, aby veškerá opatření činěná ze strany EU směrem k němu byla činěna s velkou odpovědností. Navzdory tomu, ačkoli se EU snaží o jednotný postup v energetické oblasti, uplatňuje se ve vztazích s Ruskem stále bilaterální přístup na úrovni jednotlivých členských zemí, i když se tak podkopává politika EU jako celku. *„Fundamentální slabost Evropy při jednání s Ruskem je ta, že nemá jednotný trh s energiemi. Je to jen řada jednotlivých energetických ostrovů, které jsou spravovány a regulovány národními vládami. Přirozeně každá vláda myslí na své vlastní zájmy, pokouší se zajistit levnou energii pro své spotřebitele a pracovní místa pro své producenty. Nikdo nechce říci voličům, že se musí obětovat, aby pomohli jiné zemi“*¹⁷⁰.

¹⁶⁸ Polen: Nord Stream ,Geldverschwendung. Euractiv 11.1.2010.

<http://www.euractiv.com/en/node/256991> (5.3.2011).

¹⁶⁹ ČUPALOVÁ, Marcela: *Energetická bezpečnost EU*. In: *Energetická bezpečnost – geopolitické souvislosti*. Projekt nadace ČEZ. Praha 2008, s. 180.

¹⁷⁰ LUCAS, Edward: c.d., s. 164.

2.4 Analýza diverzifikačních snah

EU navázala první spolupráci se zeměmi Kaspického moře již bezprostředně po rozpadu Sovětského svazu. Prostřednictvím různých nástrojů se snažila o rozvoj vztahů, které by vytvořily příhodné prostředí také pro projekty v oblasti energetiky. Situace v kaspickém regionu je ovšem stále poznamenána řadou nepříznivých jevů, ať už se jedná o obchod se zbraněmi, drogami, nevyřešený konflikt o Náhorní Karabach nebo spor o status Kaspického moře. Stále významný vliv si zde uchovává Rusko, které zřetelně nechce uvolit vazby se svými bývalými sovětskými republikami a tato skutečnost se ve sféře energetiky projevuje zvláště existencí přepravních tras, jimiž jsou tyto země s Ruskem svázány právě ještě z dob Sovětského svazu. Navzdory tomu vykazují tyto státy snahy o diverzifikaci energetických propojení tak, aby snížily svou závislost na Rusku a zajistily si výhodnější smluvní podmínky s jinými partnery. EU po událostech s přerušением dodávek zemního plynu z Ruska zesílila svoje snažení o zajištění své energetické bezpečnosti cestou výstavby nových koridorů, kterými by do EU proudil plyn ze zdrojů v kaspické oblasti. Takových projektů, projektů jižního plynového koridoru, je ale plánováno více a ani jeden z nich nemá zajištěny dostatečné objemy plynu pro své uskutečnění. Situaci dále komplikuje také nejednotnost zemí EU v této otázce, neboť především ty, které mají zájem o rozvoj svých bilaterálních vztahů s Ruskem, nechtějí měnit stávající stav. Rusko v reakci na snahu EU představilo plynovod South Stream, který by z velké části kopíroval trasu plynovodu Nabucco a který také počítá s určitým objemem plynu ze zdrojů v Kaspiku. Protože byl tento projekt prezentován jako snaha pomoci EU zvýšit její energetickou bezpečnost, požaduje ruská strana, aby byl plynovod zařazen mezi prioritní projekty Evropské unie a aby se tak na něj vztahoval finanční příspěvek z unijních zdrojů. Rusko rovněž negativně vnímá opatření plynoucí z Třetího liberalizačního balíku EU, která chápe jako ohrožující. Jak již bylo zmíněno výše, snahy EU o snížení její energetické závislosti na Rusku komplikuje nejednotnost mezi jejími členy. Ta se projevuje nejen v postoji

k diverzifikaci zdrojů dodávek plynu, ale patrná byla již při projednávání Třetího liberalizačního balíčku, jak bylo popsáno v předchozí kapitole.

3. Členské státy jako aktéři energetické politiky

Evropská unie postavila svou energetickou strategii, která byla předmětem zelené knihy z roku 2006, na třech pilířích: udržitelnosti, konkurenceschopnosti a bezpečnosti dodávek¹⁷¹. S tím souvisí také další otázky, kterými se EU stále zabývá: energetické propojení uvnitř EU, podpora energie z obnovitelných zdrojů, zajištění stabilních dodávek energií z nečlenských zemí¹⁷². Z toho je patrná snaha vytvořit z EU silný celek, který bude v energetických otázkách hovořit jedním hlasem, aby si zajistil stabilní rozvoj. Evropská unie ovšem stále jako jeden celek nevystupuje. Tato situace se nezměnila ani po přijetí Lisabonské smlouvy¹⁷³, neboť jsou i nadále evidovány nedostatky, které brání plnému fungování některých dosud přijatých opatření například v oblasti jednotného vnitřního energetického trhu, energetické účinnosti nebo společného přístupu k energetickým producentům a tranzitním zemím¹⁷⁴.

Členské státy jako aktéři hrají stěžejní úlohu v realizaci veškerých opatření na komunitární úrovni, na což kladou důraz i obě v práci využívané teorie. Tato kapitola se proto zaměří na postoj členských států k energetické politice EU. Naváže tak na kapitoly předchozí, jejichž obsahem byla především aktivita EU jako celku směřovaná dovnitř i navenek a projevovaná skrze evropskou legislativu nebo vyjádřená v dokumentech deklarativní povahy. Politika každého státu vychází z jeho charakteristik na domácí úrovni, které mohou podstatně ovlivnit jeho politiku na úrovni nadnárodní. Evropská unie vědoma si výzev, které před ní stojí, opřela cíle své energetické politiky o tři pilíře – konkurenceschopnost, udržitelnost, bezpečnost dodávek. Tyto cíle našly vyznění také v souborech legislativních opatření Třetího energetického balíčku a Klimaticko-energetického balíčku, jimž byla věnována pozornost první

¹⁷¹ Zelená kniha: *Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii*: c.d., s. 18 http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy/doc/2006_03_08_gp_document_cs.pdf (7.4.2011).

¹⁷² *Energy 2020: A Strategy for Competitive, Sustainable and Secure Energy*. European Commission, Directorate-General for Energy. Luxembourg 2011. http://ec.europa.eu/energy/publications/doc/2011_energy2020_en.pdf (7.4.2011).

¹⁷³ Cíle zelené knihy z roku 2006 byly prostřednictvím článku 194 Smlouvy o fungování Evropské unie včleněny do Lisabonské smlouvy.

¹⁷⁴ *Energy 2020: A Strategy for Competitive, Sustainable and Secure Energy*, c.d., s. 5-7.

kapitoly. Tyto balíčky budou předmětem rovněž kapitoly této, ovšem pojmány budou spíše z pohledu členských zemí a z perspektivy jejich přínosu pro energetickou politiku Evropské unie. Ne všechny země EU jsou schopny stejně úspěšně naplňovat cíle, k nimž měly balíčky přispět. I proto mohou být některé více a některé méně nakloněny společnému postupu v energetických otázkách.

Otázkám nastavení jednotlivých energetických sektorů členských zemí ve vztahu k hlavním cílům byla věnována publikace z roku 2007, provedená think-tankem Bruegel, která obsahuje porovnání členských zemí EU¹⁷⁵ podle toho, jak je jejich energetický sektor nastaven vzhledem k cílům EU, tedy jakých hodnot dosahuje z hlediska konkurenceschopnosti, udržitelnosti a bezpečnosti dodávek. Na základě výsledků těchto ukazatelů pak autoři publikace slučují země do skupin s podobnými energetickými charakteristikami¹⁷⁶:

- První skupinu zemí tvoří Rakousko, Česká republika, Dánsko, Lucembursko, Nizozemsko a Spojené království. Tato skupina vykazuje relativně dobré výsledky u konkurenceschopnosti a bezpečnosti dodávek.
- Druhou skupinu představuje Estonsko, Francie, Řecko, Německo a Polsko. Tyto země se vyznačují relativně nízkou mírou domácí soutěže a jsou také méně vystaveny konkurenci zvnějšku. Mají ale poměrně dobře zajištěny dodávky energií.
- Třetí skupina je složena z Finska, Lotyšska a Švédska. Země v této skupině akcentují obnovitelné zdroje energie, ačkoli dosahují jen průměrných hodnot u bezpečnosti dodávek a konkurenceschopnosti.
- Do čtvrté skupiny spadají Belgie a Španělsko, jež nedisponují dobrými výsledky ani u jednoho z pilířů. Oba státy jsou také velmi silně závislé na vnějších energetických dodávkách.
- Do páté skupiny autoři zahrnují Maďarsko, Itálii, Portugalsko, Slovensko, Slovinsko a Litvu. Tyto státy dosahují průměrných výsledků ve všech zkoumaných oblastech.

¹⁷⁵ Studie ještě nereflektovala rozšíření EU o Rumunsko a Bulharsko.

¹⁷⁶ RÖLLER, Lars Hendrik – DELGADO, Juan–FRIEDERISZICK, Hans W.: *Energy: Choices for Europe*. Bruegel 2007, s. 18-20. Viz také příloha.

Jak je patrné, generují publikované výsledky několik potenciálních koalic členských států, které by tak v energetických otázkách mohly postupovat stejným směrem. Malé státy centrální Evropy a státy Pobaltí, které jsou v slabší pozici při vyjednávání se zahraničními partnery, by tak spíše mohly přivítat silný společný postup Evropské unie, neboť by to v tomto ohledu mohlo zlepšit jejich postavení. Naopak velké země Francie či Německo nebo země s nižší mírou závislosti na vnějších dodávkách nemusí vnímat posilování role EU v externí dimenzi energetických vztahů jako krok pozitivním směrem. Státy s omezenou možností využívání domácích zdrojů energií – Rakousko, Řecko, Litva nebo Lucembursko – mohou chápat zvýšení soutěže na domácích trzích jako ohrožení pro bezpečnost dodávek energií. Země s nízkým podílem obnovitelných zdrojů energií v energetickém mixu zase nemusí být nakloněny snahám o jejich větší využívání¹⁷⁷.

Poté, co EU stanovila v oblasti energetiky ony tři cíle, pokračovala v úsilí o jejich realizaci. Záměr o dosažení vyšší míry konkurenceschopnosti našel praktické vyznění v Třetím liberalizačním balíčku. Nutnost odstranit překážky bránící fungování jednotného vnitřního trhu s energiemi cestou vlastnického unbundlingu vysvětlovala Evropská komise ve svém sdělení z roku 2007: *„EU je čím dál více vystavena účinkům volatility cen a cenového nárůstu na mezinárodních trzích s energií a důsledkům postupující koncentrace zásob uhlovodíků v rukou omezeného počtu subjektů. Budou-li zavedeny správné politické a legislativní rámce, vnitřní trh s energií by mohl přispívat ke spravedlivým a konkurenceschopným cenám za energie a energetickým úsporám, jakož i vyšším investicím“*¹⁷⁸. Již při setkání Rady pro energetiku v červnu 2007 ovšem především Francie a Německo varovaly před začleněním unbundlingu do legislativních návrhů v oblasti energetiky¹⁷⁹. Mezi odpůrce unbundlingu se přidaly také další země – Rakousko, Česká republika, Řecko, Lucembursko, Baltské státy, Slovensko a Maďarsko. Proti návrhu tak měly výhrady jak země, které dle výše uvedené publikace vykazaly nižší stupeň

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 22.

¹⁷⁸ Sdělení Komise Evropské radě a Evropskému parlamentu: *Energetická politika pro Evropu: c.d.*, s. 4.

¹⁷⁹ *EU states reject breaking up energy firms*. Euractiv 8.1.2007.

<http://www.euractiv.com/en/energy/eu-states-reject-breaking-energy-firms/article-164398>
(17.3.2011).

konkurence na domácí i zahraniční úrovni, tak ty státy, jež co do konkurenceschopnosti obdržely hodnocení lepší. Konkurenceschopnost přitom byla zkoumána právě i s ohledem na dosažený stupeň liberalizace trhů uvnitř státu¹⁸⁰. Zastánce unbundlingu naopak tvořili zástupci států, kde již liberalizace plně proběhla - Velká Británie, Nizozemsko a skandinávské země¹⁸¹. Toto rozdělení na zastánce a odpůrce unbundlingu se projevovalo i v otázce jeho dopadu na konkurenceschopnost EU jako celku ve vnější dimenzi. Zatímco Evropská komise zdůrazňovala potřebu rozbití energetických monopolů, které brání efektivitě jednotného vnitřního trhu a tím také oslabují pozici EU jako celku navenek¹⁸², *skeptici tvrdili, že by rozdělení jejich silných národních šampionů mohlo oslabit jejich vyjednávací pozici s velkými zahraničními společnostmi a tak snížit bezpečnost dodávek*¹⁸³. Asi nejhlasitěji byly v tomto směru slyšet Francie s Německem, které si velmi nepřály ohrožení Gaz de France nebo RWE¹⁸⁴. Specifikum Francie je navíc v silné provázanosti státu se společnostmi působícími v energetickém sektoru. Jak v této souvislosti poznamenává Sophie Meritet: *„Evropské právo jde za hranice pojmu stát a konstrukce jednotného trhu musí být činěna skrze soutěž. Evropské požadavky tak jsou šokem pro francouzskou kulturu*“¹⁸⁵. Francie a Německo, tedy země s velkým trhem avšak současně významným postavením několika málo velkých společností, které energetickému sektoru dominují, byly ve svém odmítnutí vlastnického unbundlingu, tak jak ho původně Komise navrhovala, podpořeny také zeměmi s relativně dobrou konkurenceschopností – Rakouskem, Českou republikou nebo Lucemburskem. Protože ovšem mají tyto země poměrně dobře zajištěny dodávky energií a zároveň nedisponují velkým energetickým trhem, vnímaly také ony vlastnický unbundling spíše jako ohrožení pro své trhy¹⁸⁶, ¹⁸⁷.

¹⁸⁰ RÖLLER, Lars Hendrik – DELGADO, Juan–FRIEDERISZICK, Hans W.: c.d., s. 16.

¹⁸¹ EIKELAND, Per Ove:c.d., s. 252.

¹⁸² *Andris Piebalgs: The Commission's energy package*. Euractiv 17.1.2007.

<http://www.euractiv.com/en/energy/andris-piebalgs-commission-energy-package/article-160959> (17.3.2011).

¹⁸³ EIKELAND, P.O.: c.d., s. 252.

¹⁸⁴ BARTUŠKA, Václav: c.d., s. 54-55.

¹⁸⁵ MERITET, Sophie: c.d., s. 4770.

¹⁸⁶ RÖLLER, Lars Hendrik – DELGADO, Juan–FRIEDERISZICK, Hans W. : c.d., s. 22.

Třetí liberalizační balíček zasahoval také do sféry vztahů s dodavateli energií z nečlenských zemí EU. Prostřednictvím tzv. reciproční klauzule nemělo již být napříště možné, aby členské země uzavíraly smlouvy o energetických dodávkách s třetími zeměmi na bilaterální úrovni¹⁸⁸, ¹⁸⁹. Klauzule získala neformální označení „Klauzule Gazprom“ a stala se nepříjemným elementem ve vztazích s Ruskem. Jak ovšem uvádí Edward Lucas: „*Evropská unie si může stěžovat, ale nikdo nezadrží britské, německé, nizozemské a italské společnosti od sjednávání dohod s Gazpromem a Rosněftem*“¹⁹⁰. Gazprom investuje ve většině zemí Evropské unie a má často také přístup k distribučním sítím a rafineriím.¹⁹¹ V tomto směru se uplatňuje především obchodní politika energetických firem působících na úrovni členských států, které uzavírají smlouvy s ruským plynárenským monopolem.

Klimaticko-energetický balíček odrážel snahu EU přispět v boji proti změnám klimatu a znečištění životního prostředí. Měl tak pomoci naplnit další záměr, který si EU stanovila – udržitelnost. Ovšem také tento soubor legislativy se pro své ambiciózní cíle, popsané v první kapitole, setkal s rozporuplnými reakcemi členských států. Především nově přistoupivší země střední a východní Evropy, jejichž energetický mix se skládá především z primárních zdrojů energie, vnímaly opatření balíčku jako příliš smělá a zdůrazňovaly jeho negativní dopady na jejich hospodářství¹⁹², ¹⁹³. Balíček totiž pro své naplnění vyžadoval vysoké vstupní náklady, které by zatížily všechny země, jejichž průmysl je postaven zvláště na využívání fosilních paliv. Své výhrady proti němu proto měly i

¹⁸⁷ Podrobněji se problematikou liberalizace evropských energetických trhů zabývá Andreas Pointvogl v článku: *Perceptions, realities, concession – What is driving integration of European energy policies?* Energy Policy 37 (2009) 5704-5716.

¹⁸⁸ „Gazprom clause“ issues Russia ultimatum for energy-cooperation. Euractiv 20.9.2007.

<http://www.euractiv.com/en/energy/gazprom-clause-issues-russia-ultimatum-energy-operation/article-166888> (17.3.2011).

¹⁸⁹ Jak již bylo uvedeno v první kapitole, došlo v případě reciproční klauzule k určitému kompromisu, kdy členské státy by měly dbát na to, aby dodavatel ze třetí země splňoval stejné podmínky unbundlingu, které platí v EU a dále přihlídnout ke stanovisku Evropské komise.

¹⁹⁰ LUCAS, Edward: c.d., s. 165.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 165.

¹⁹² KUBOSOVA, Lucia: *Eastern EU states table alternative CO₂ targets*. Euobserver 28.5.2008.

<http://euobserver.com/?aid=26224> (18.3.2011).

¹⁹³ *Poland and the Climate-Energy Package*. The Warsaw Voice 3.12.2008.

<http://www.warsawvoice.pl/WVpage/pages/article.php/19474/article> (18.3.2011).

Německo, Španělsko nebo Itálie¹⁹⁴, ¹⁹⁵. Naopak severské státy, jež patří k zemím s největším podílem využití obnovitelných zdrojů, balíček vítaly jako způsob jak zmenšit závislost EU na fosilních palivech¹⁹⁶, ¹⁹⁷.

Postoj členských států k oběma balíčkům se odvíjel zejména od specifik jejich energetického sektoru a míry prospěchu, který jim z jejich přijetí plynul. Projevila se tak kromě jiného zjištění výše uvedené publikace, kdy státy, jež vykazaly vyšší hodnoty konkurenceschopnosti a bezpečnosti dodávek, spíše podporovaly liberalizaci energetických trhů a u těch, které dosahovaly lepších výsledků v ohledu udržitelnosti, se více projevovala tendence vnímat pozitivně klimaticko-energetický balíček. Toto rozlišení je ovšem velmi zjednodušené. Aspektů, které se promítají do pozic států k opatřením, která jsou přijímána na nadnárodní úrovni, je mnohem více a vyžadovaly by podrobnější analýzu zahrnující oblast nejen energetiky, ale i politiky a ekonomiky jednotlivých zemí Evropské unie.

Evropská unie jako celek je životně závislá na dovozu energií především ropy a zemního plynu. Svě vlastní významnější zdroje zemního plynu mají jen Nizozemsko, Dánsko a Velká Británie¹⁹⁸. V případě ropy je situace obdobná, větší zásoby mají pouze Velká Británie a Dánsko¹⁹⁹. Poněkud obecnější pohled při rozdělení členských zemí EU na příznivce a odpůrce společné energetické politiky EU tak nabízí J.H.Matláry, která rozlišuje mezi importéry a exportéry energetických surovin. *„Importující země mají problém se zajištěním spolehlivých dodávek a sdílejí společný zájem v politice, která tyto dodávky zajistí. Producentové země mají typicky odlišné zájmy; chtějí svobodně vyvážet a profitovat, a proto se vyhýbají společné politice na úrovni EU“*²⁰⁰. Z perspektivy jednotného energetického trhu, který je podle vyjádření bývalého

¹⁹⁴ *Brussels backs down on centralised carbon auction plans*. Euractiv 8.4.2010. www.euractiv.com/en/climate-environment/brussels-backs-down-centralised-carbon-auction-plans-news-422398 (18.3.2011).

¹⁹⁵ LEIGH, Phillips: *Italy, Poland threaten to veto EU climate package*. Euobserver 16.10.2008. <http://euobserver.com/?aid=26945> (18.3.2011).

¹⁹⁶ *Andreas Carlgren comments on the energy and climate policy agreement*. Government Office of Sweden. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/587/a/120074>. (18.3.2011).

¹⁹⁷ *Danish climate and energy policy*. Danish Energy Agency. <http://www.ens.dk/EN-US/POLICY/DANISH-CLIMATE-AND-ENERGY-POLICY/Sider/danish-climate-and-energy-policy.aspx> (18.3.2011).

¹⁹⁸ *Panorama of Energy, Energy statistics to support EU policies and solutions*: c.d., s. 34-35; 72; 98.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 34-35; 98.

²⁰⁰ MATLÁRY, Janne Haaland: *Energy policy in the EUropean Union*: c.d., s. 26.

komisaře pro energetiku A.Piebalgse tím, co zakládá evropskou energetickou politiku²⁰¹, ovšem toto rozdělení nepostačuje. I země, které jsou závislé na dodávkách energií, jako například Německo, Francie nebo Itálie „nejsou dychtivy sdílet svou suverenitu uvnitř EU, protože chápou velikost svého trhu jako ochranu proti hrozbě plynoucí ze závislosti“²⁰². Stejně tak malé státy Belgie nebo Lucembursko, které jsou téměř absolutně závislé na dovozu fosilních paliv²⁰³, avšak zároveň disponují jen malým trhem a schází jim přítomnost silné energetické společnosti, se cítí ohroženy negativními dopady integrace²⁰⁴. Naproti tomu pro země poměrně dobře zajištěné vlastními zdroji energií Dánsko, Nizozemí nebo Spojené království představuje jednotný vnitřní trh s energiemi příležitost k investicím a tyto státy také vykazují největší ochotu ke společnému postupu v energetické oblasti na úrovni EU²⁰⁵. Pokud ovšem bude ochota států ke spolupráci v energetickém sektoru v rámci Evropské unie nahlížena pouze z úhlu jejich závislosti na dovážených energiích, pak je možné říci, že podpora takové energetické politiky EU, která by směřovala k většímu zabezpečení energetických dodávek, je patrná zejména mezi státy, jež jsou ve velké míře závislé na dovozech energií, a to především z Ruska, a nemají dobré energetické napojení na okolní státy EU. Sem lze řadit například Estonsko, Lotyšsko a Litvu nebo Polsko²⁰⁶. Snahy o zvýšení energetické bezpečnosti výrazně vzrostly v důsledku přerušení dodávek plynu z Ruska, které je největším exportérem energetických surovin do EU. I navzdory tomu panuje uvnitř Evropské unie spíše neochota k předávání pravomocí ve vyjednávání s třetími zeměmi o dodávkách energií na komunitární úrovni, „neboť členské státy nechtějí přijít o své zvýhodnění budované v předchozích dekádách s jednotlivými producenty energií“²⁰⁷. Evropská komise vědoma si toho, že členské státy EU nejsou navzájem dostatečně energeticky propojeny a

²⁰¹ Andris Piebalgs: *The commission energy package*. Euractiv 17.1.2007.

www.euractiv.com/en/energy/andris-piebalgs-commission-energy-package/article-160959 (19.3.2011).

²⁰² KIRCHNER, Emil–BERK, Can: c.d., s. 868.

²⁰³ *Panorama of Energy*: c.d., s. 26; 65.

²⁰⁴ POINTVOGL, Andreas: c.d., s. 5713.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 5710.

²⁰⁶ KIRCHNER, E.–BERK, C.: c.d., s. 870.

²⁰⁷ HAGHIGHI, Sanam S.: *Energy Security and the Division of Competences between the European Community and its Member States*: c.d., s. 478.

že tento stav zvyšuje zranitelnost zemí, které se nemohou spolehnout na vlastní energetický potenciál, formulovala záměr propojit izolovanější státy se zbytkem EU tak, aby se snížil rozdíl mezi energeticky zabezpečenými a nezabezpečenými zeměmi a tím také energetická závislost EU jako celku²⁰⁸. Právě propojenost zemí EU by mohla sloužit jako hybný prvek, který členské státy přiměje k větší spolupráci na nadnárodní úrovni. „*Propojenost je klíčový faktor pro vytvoření vzájemné závislosti mezi aktéry, kdy zvyšující se vzájemná závislost přesune energetické otázky ze sféry národní bezpečnosti do sféry bezpečnosti kolektivní*“^{209, 210}.

Členské státy Evropské unie se v energetických otázkách a v jejich přístupu k integraci sektoru vyznačují velkou heterogenitou. Jak bylo patrné, lze je sice vymezit v rámci několika skupin, ovšem tato klasifikace je výrazně proměnlivá v závislosti na konkrétních zvolených kritériích. Jak poznamenává J.H. Matlárý „*v zásadě zde nejsou žádné přirozené skupiny členských států se společnými energetickými zájmy*“²¹¹. Výběr státní politiky v oblasti energetiky velmi podstatně závisí na mnoha faktorech, jako je poloha země a od toho odvozená například míra energetické propojenosti s okolními státy, dostupnost domácích energetických zdrojů, s čímž souvisí preference určitých zdrojů před ostatními a nezanedbatelný vliv může mít také veřejné mínění, které může dávat přednost kupříkladu využití obnovitelných zdrojů nebo nukleární energie²¹². „*Členské státy tak zaujímají všechny možné postoje a kombinace postojů k integraci v nejrůznějších podoblastech energetické politiky. (...) Oficiální stanoviska neodhalují příliš tyto strategie, protože snahy o zajištění bezpečných dodávek přírodních surovin jsou charakteristické rivalitou ve spotřebě a stále více také v produkci napříč zeměmi, které jsou vybaveny omezeným množstvím tuzemských zdrojů*“²¹³. Navzdory všem těmto aspektům má dnes Evropská unie

²⁰⁸ *Energy Infrastructure: Priorities for 2020 and beyond – A Blueprint for an Integrated Energy Network*. European Commission, Directorate-General for Energy and Transport. Luxembourg 2011. http://ec.europa.eu/energy/publications/doc/2011_energy_infrastructure_en.pdf (7.4.2011).

²⁰⁹ KIRCHNER, E.–BERK, C.: c.d., s. 868.

²¹⁰ Podobně se vyjadřuje také HELM, Dieter: *European Energy Policy: meeting the security of supply and climate change challenges*, c.d., s. 25.

²¹¹ MATLÁRY, J.H.: *Energy Policy in the European Union*, c.d., s. 44.

²¹² RÖLLER, Lars Hendrik – DELGADO, Juan–FRIEDERISZICK, Hans W. : c.d., s. 17.

²¹³ POINTVOGL, A.: c.d., s. 5704.

prostředky k utváření společné energetické politiky. „Existující nástroje umožňují EU ovlivnit organizování společné energetické politiky přímo, zatímco politiky jako politika soutěže nebo environmentální politika doplňují, nebo nepřímo pomáhají v posunu společné energetické politiky“²¹⁴.

Evropská unie započala spolupráci v energetické oblasti z ekonomických pohnutek na sektorové bázi volného obchodu s uhlím a posléze štěpným materiálem. Přejít k využívání ropy s sebou ovšem přinesl i externí hrozby v podobě ropných šoků, které posunuly energetiku blíže do centra zájmu členských států Evropského společenství. Další součinnost v energetickém sektoru byla dlouho budována v rámci jednotného vnitřního trhu a případné sankce vůči členskému státu vyplývaly z porušení pravidel, která fungování jednotného trhu zajišťovala²¹⁵. Lisabonská smlouva, kromě toho, že ukotvuje energetiku jako samostatný sektor v rámci primárního práva, ji také zahrnuje do oblastí sdílených pravomocí EU a tak vytváří nezbytný základ pro další rozvoj energetické politiky na supranacionální úrovni²¹⁶. Tedy ačkoli mají členské státy stále tendenci uchovávat si v otázkách energetiky, jež je vnímána jako „strategický statek“²¹⁷, rozhodující pozici, došlo přijetím Lisabonské smlouvy k významnému posunu a dalšímu přenosu pravomocí. Navíc přestože Lisabonská smlouva ponechává v pravomoci států rozhodování v otázkách jejich energetického mixu, určitý zásah do této sféry ze strany EU plyne již z klimaticko-energetického balíčku, dle něhož si EU stanovila cíl zvýšení podílu obnovitelných zdrojů energie a snížení emisí CO₂ o 20 % do roku 2020, čímž nezbytně uvalila závazky i na jednotlivé členské země²¹⁸. Lisabonská smlouva zasahuje i do sféry energetické bezpečnosti EU, neboť hovoří o duchu solidarity mezi členskými zeměmi a tak se rovněž rozšiřuje prostor pro společné postupy na nadnárodní úrovni například v období energetické krize²¹⁹. „V tomto ohledu, ačkoli členské státy pokračují v jednání na národní úrovni, faktory jako liberalizace energetických trhů, (...), úsilí o zavedení super sítě energetických

²¹⁴ KIRCHNER, E.–BERK, C.: c.d., s. 869.

²¹⁵ EIKELAND, P.O.: c.d., s. 249.

²¹⁶ Analýza dopadů Lisabonské smlouvy: c.d., s. 50.

²¹⁷ MATLÁRY, J.H.: Energy Policy: From a National to a European Framework: c.d., s. 259.

²¹⁸ KIRCHNER, E.–BERK, C.: c.d., s. 870.

²¹⁹ Analýza dopadů Lisabonské smlouvy: c.d., s. 51.

dodávek napříč EU a vyčlenění environmentální politiky podporují organizaci společné energetické politiky v Evropské unii²²⁰.

²²⁰ KIRCHNER, E.–BERK, C.: c.d., s. 876.

Závěr

Tato práce se zabývala energetickou politikou v Evropské unii. Vzhledem k opatřením, která jsou ve sféře energetiky v EU prováděna, byla energetická spolupráce nahlížena v dimenzi vnitřního trhu, dimenzi externě-bezpečnostní a environmentální. Jejím hlavním cílem byla analýza stupně integrace, jehož bylo na úrovni Evropské unie dosaženo, a rozbor postojů, které k integraci zaujímají jednotlivé členské státy. Sekundárním cílem přitom byla systematizace integračního vývoje v energetickém sektoru, v jehož rámci byly identifikovány zásadní mezníky. Na tomto základě byly stanoveny dvě výzkumné otázky – Jaké jsou konkrétní hlavní příčiny, které brání rychlejšímu integračnímu pokroku v energetickém sektoru? Jaké příčiny vedly k zahájení a rozvoji energetické součinnosti? Práce se opírala o hypotézu, že přes zvýšené integrační úsilí v první řadě Evropské komise v energetické oblasti je toto nadále bržděno národními státy, neboť energetika stále představuje sféru zájmu strategického významu a jakékoli zásahy nadnárodní povahy jsou proto vnímány nanejvýš citlivě. Tato citlivost k integraci se zároveň projevuje ve všech dimenzích, v nichž integrace sektoru probíhá, přičemž nelze uspokojivě identifikovat konkrétní integrační linie, které by byly podpořeny koherentními a sdílenými zájmy členských zemí.

Práce se při zkoumání integračního postupu opírala o teorie liberálního intergovernmentalismu a racionálního institucionalismu, které se k tomuto účelu jevily jako vhodné.

Samotný text tvořily tři kapitoly. První se zaměřovala na vývoj energetické integrace a zhodnocení jeho dosaženého stupně za použití obou teoretických přístupů. Druhá akcentovala externě-bezpečnostní dimenzi energetické politiky EU, přičemž pozornost byla koncentrována na diverzifikaci energetických dodávek z kaspické oblasti a projekty Nabucco a South Stream, které jsou pojímány jako nástroj diverzifikačních snah. Třetí kapitola práci tematicky uzavírala, neboť se orientovala na úroveň členských států a jejich postojů k energetické politice EU.

Na základě stanovených cílů byl etapizován vývoj integračního úsilí v sektoru energetiky a zároveň byly identifikovány následující mezníky: přijetí Jednotného evropského aktu, kterým se zakládal jednotný vnitřní trh, v jehož rámci až do schválení Lisabonské smlouvy spolupráce v oblasti energetiky probíhala především, neboť Maastrichtská smlouva, stejně jako Amsterodamská smlouva a smlouva z Nice navzdory tomu, že zmiňují energetiku z hlediska bezpečnosti dodávek a environmentálních cílů, neměly tak výrazný dopad na jednotlivé členské země. Jednotný evropský akt s sebou ovšem nesl potřebu liberalizace energetických trhů členských států, která byla zatím nejdůrazněji vyjádřena v Třetím liberalizačním balíčku, a jeho dosah tak byl značný. Za druhý přelomový moment lze považovat přijetí Lisabonské smlouvy, která poprvé energetiku jako takovou ukotvila v rovině primárního práva. Lisabonskou smlouvou se energetika stává oblastí, v níž členské státy sdílí své pravomoci s nadnárodními orgány. Za této situace nabírá na významu komunitární úroveň, nadnárodní instituce upevňují ve svém autonomním postavení. Zatímco do této doby se vyjednávání o další spolupráci dělo primárně za kruciólní účasti členských států, které v souladu s přístupem teorie liberálního intergovernmentalismu, jež předpokládá spolupráci a vůli k přesunu kompetencí na vyšší úroveň pouze za podmínky dosažení zisku, nebyly vždy ochotny přizpůsobit svoji politiku ve prospěch další integrace, ratifikací Lisabonské smlouvy posiluje explanační relevance teorie racionálního institucionalismu. Zásadními pro vývoj k dnešnímu stavu byly kromě impulsů zevnitř EU, jež zahrnovaly především ekonomický profit ze společného trhu a posílení pozice jednotlivých států skrze celek vůči konkurentům v jeho vnějšku, také události externího charakteru, obzvláště energetické krize – ropné šoky a přerušování dodávek energetických surovin do Evropy. Hybatelem pokračující integrace se v mnoha ohledech stala Evropská komise, která reflektovala nedostatky v rozsahu a plnění společně přijímaných opatření a byla tím, kdo se snažil o další posun.

Na základě výše uvedených skutečností lze odpověď na otázku – Jaké příčiny vedly k zahájení a rozvoji energetické součinnosti – spatřovat nejprve v očekávání ekonomického profitu, který měl plynout ze sektorové integrace

vyjádřené ve smlouvách zakládajících společný trh s uhlím a poté štěpným materiálem a následně, když se tento předpoklad vzhledem k určitému odklonu od těchto zdrojů energie nepotvrdil, v potřebě dobudovat vnitřní trh a společně čelit externě-bezpečnostním výzvám plynoucím z energetické závislosti EU.

Navzdory tomu se mnoho společných opatření v energetickém sektoru nepřijímalo snadno a stále jsou ve stavu energetické integrace evidovány nedostatky. Překážky na cestě k jednotnému postupu v energetickém sektoru jsou v práci dokumentovány na příkladu balíčků legislativních opatření z roku 2007 a 2009 a patrné jsou rovněž při snahách o zajištění energetické bezpečnosti. Příčiny těchto překážek lze vysvětlit heterogenitou energetických charakteristik členských států. Státy se rozcházejí ve skladbě svého energetického mixu, ve velikosti energetického trhu, v míře závislosti na vnějších dodávkách energií či ve struktuře průmyslu a podílu státu na vlastnictví energetických gigantů.

Práce využila publikace think-tanku Bruegel, na jejímž základě se snažila identifikovat potenciální koalice členských států, které by vzhledem k podobným vlastnostem v oblasti konkurenceschopnosti, udržitelnosti a bezpečnosti dodávek mohly postupovat stejným směrem, ovšem tyto podobnosti nemusí se změnou kritérií vykazat konstantní hodnoty a výsledky rovněž závisí na výběru zohledněných faktorů, které mohou vůli ke společnému postupu ovlivňovat.

Práce sledovala postoje států i ve vnější dimenzi energetické politiky EU, v níž se přes deklarované cíle týkající se zajištění bezpečnosti dodávek skrze nové přepravní trasy a především skrze plynovod Nabucco projevují rovněž rozdílné pozice. Snaha EU o diverzifikaci energetických dodávek cestou zbudování jižního plynového koridoru zadržává na nejednotě členských zemí, z nichž ty, které mají dobré bilaterální vztahy s Ruskem, projekt Nabucca nepodporují a také nedostatku objemu plynu, který by měl plynovod k dispozici. Projektů, které by přivedly do Evropy kaspický plyn je více, a není dosud jasné, kterému z nich by plyn byl poskytnut. Situaci dále komplikuje také Rusko, které je hlavním dodavatelem energetických surovin do EU a které vnímá diverzifikační záměry EU jako ohrožující. V kaspické oblasti si navíc stále udržuje výrazný vliv a lze očekávat, že by komplikovalo veškeré snahy o

transport energetických surovin přes Kaspické moře, jehož status zůstává nedořešen. Země EU jsou tak v otázce společného postupu v externí dimenzi rozděleny. Ty, které jsou energeticky závislé na jednom dodavateli, preferují diverzifikaci přepravních tras i producentů. Naopak země převážně dobře energeticky zásobené a mající zájem na pokračování spolupráce s Ruskem, se k těmto snahám v praktické rovině staví spíše skepticky. Protože si navíc členské země stále samy zajišťují svoje energetické dodávky, preferují často individuální postup při vyjednávání s energetickými producenty.

Práce proto odpoví na otázku – Jaké konkrétní hlavní příčiny brání rychlejšímu integračnímu pokroku v energetickém sektoru - nachází v heterogenitě energetických charakteristik napříč členskými zeměmi EU, která je tak zásadní, že přes společně stanovené cíle dochází k jejich praktické realizaci jen velmi pozvolna a často je třeba složitě hledat kompromisní znění v podobě nejmenšího společného jmenovatele u přijímaných legislativních opatření. Členské státy nejsou ochotny spolupracovat zejména v tom případě, kdy by mohly být ohroženy jejich zájmy, nebo kdy tato spolupráce nepřináší očekávaný prospěch a narušuje státní politiku, která se ukázala jako výhodná. Stanovenou hypotézu tak lze potvrdit, neboť se ukázala jako platná ve všech v práci zkoumaných dimenzích energetické politiky EU. Pro zjištění dalších příčin, které brání rychlejšímu pokroku v energetické integraci na úrovni Evropské unie, by bylo zapotřebí aplikace širšího analytického rámce, který by poskytl prostor pro zkoumání i dalších politiko-ekonomických aspektů, jež se do integrace energetického sektoru promítají.

Příloha

Naplňování strategických energetických cílů EU.

(pozn. Autoři posuzují míru naplnění těchto cílů²²¹ pomocí indexu EPI (Energy Policy Index), kdy jsou členské země oceněny na škále od jedné do šesti podle toho, jak jsou blízko ideálu. S vyšší hodnotou stoupá úspěšnost země).

Zdroj: RÖLLER, Lars Hendrik – DELGADO, Juan–FRIEDERISZICK, Hans W.: *Energy: Choices for Europe*. Bruegel 2007, s. 18.

Země	Konkurenceschopnost	Bezpečnost dodávek	Udržitelnost
Belgie	2,0	1,2	1,8
Česko	2,8	3,1	2,8
Dánsko	3,6	4,0	3,4
Estonsko	1,2	3,2	3,3
Finsko	1,5	2,0	4,8
Francie	0,8	2,6	3,8
Irsko	1,1	0,8	2,4
Itálie	2,4	1,9	2,7
Kypr	0,5	0,0	2,0
Litva	3,5	2,4	4,1
Lotyšsko	2,6	1,5	5,3
Lucembursko	3,9	3,0	2,5
Maďarsko	2,9	2,1	3,2
Malta	0,0	0,0	1,3

²²¹ Konkurenceschopnost je měřena jako soutěž, kde výsledkem je porovnání míry domácí a zahraniční soutěže. Indikátory jsou úroveň domácí soutěže a liberalizace a obchodování s elektřinou uvnitř EU – míra vystavení vnější konkurenci. Zabezpečení dodávek je pojímáno jako stupeň závislosti na vnějších dodávkách primárních energetických surovin a rozsah současné a budoucí infrastruktury, která bude schopna vyhovět současným a budoucím požadavkům. Jako indikátory slouží energetická závislost a odpovídající výroba energie – míra investic do výroby elektřiny odpovídající současné i budoucí poptávce. Udržitelnost je založena na podílu obnovitelných zdrojů v energetickém mixu, na úrovni emisí CO₂ a plnění Kjótských závazků. RÖLLER, Lars Hendrik – DELGADO, Juan–FRIEDERISZICK, Hans W.: *Energy: Choices for Europe*. Bruegel 2007, s. 16-17.

Německo	1,9	2,5	3,0
Nizozemsko	2,6	2,7	3,2
Polsko	1,8	4,6	2,6
Portugalsko	2,3	1,5	3,3
Rakousko	2,7	3,0	3,7
Řecko	0,8	2,5	2,8
Slovensko	2,5	1,7	3,0
Slovinsko	4,1	1,9	3,9
Španělsko	1,9	1,9	2,4
Švédsko	2,3	2,7	5,0
Velká Británie	2,9	3,5	3,1

Seznam pramenů a literatury

PRAMENY

Analýza dopadů Lisabonské smlouvy, s. 51. Odbor koncepční a institucionální Útvaru ministra pro evropské záležitosti Úřadu vlády ČR. <http://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/dokumenty/Analyza-dopadu-Lisabonske-smlouvy.pdf> (24.10.2010).

Baku initiative. Commission of the European Communities, Directorate-General for Energy. http://ec.europa.eu/dgs/energy_transport/international/regional/caspian/energy_en.htm (11.2.2011).

Brussels European Council 23. and 24.3. 2006, Presidency Conclusions. Council of the European Union. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/89013.pdf (7.4.2011).

Energy 2020: A Strategy for Competitive, Sustainable and Secure Energy. European Commission, Directorate-General for Energy. Luxembourg 2011. http://ec.europa.eu/energy/publications/doc/2011_energy2020_en.pdf (7.4.2011).

Europe's energy position – present and future. Market Observatory for Energy. Report 2008. Commission of the European Communities, Directorate-General for energy and transport. Luxembourg 2008. http://ec.europa.eu/energy/publications/doc/2008_moe_maquette.pdf (7.4.2011).

European Neighbourhood Policy. Strategic Paper. Commission of the European Communities. COM (2004), 373 final. http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_en.pdf (7.4.2011).

European Union Energy Policy. Main Topics for The Action Plan 2010-2014. The Spanish Presidency of the European Union. Informal Energy Council 15. January 2010. http://www.eurec.be/component/option,com_docman/task,cat_view/gid,55/Itemid,79/?mosmsg=You+are+trying+to+access+from+a+non-authorized+domain.+%28www.google.cz%29 (7.4.2011).

Green paper: *Towards a European Strategy for the Security of Energy Supply.* Commission of the European Communities. COM(2000)0769 final. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0769:EN:HTML> (7.4.2011).

Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit. Czech Presidency of the European Union. Prague 2009. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf (7.4.2011).

Joint Declaration on the Southern Gas Corridor. Commission of the European Communities. Baku 2011. http://ec.europa.eu/energy/infrastructure/strategy/doc/2011_01_13_joint_declaration_southern_corridor.pdf (7.4.2011).

Konsolidované znění smlouvy o Evropské Unii a Smlouvy o fungování Evropské unie (2008/C 115/01). Úřední věstník Evropské unie C115/1. http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/fxac08115csc_002.pdf (7.4.2011).

Nářízení Evropského parlamentu a Rady č. 663/2009 o zavedení programu na podporu hospodářského oživení prostřednictvím finanční pomoci Společenství pro projekty v oblasti energetiky. Úřední věstník Evropské unie L 200/31. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:200:0031:0045:CS:PDF> (7.4.2011).

OETTINGER, Günther: *Keynote speech*. Brussels, 22.November 2010. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/10/673&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (7.4.2011).

Presidency Conclusions. Lisbon European Council 23.and 24. March 2000. http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (16.10.2010).

Priority energetických infrastruktur do roku 2020 a na další období - návrh na integrovanou evropskou energetickou síť. Komise evropských společenství. KOM(2010) 677 v konečném znění. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0677:FIN:CS:PDF> (7.4.2011).

Sdělení Komise Evropské radě a Evropskému parlamentu: *Energetická politika pro Evropu*. Komise evropských společenství. KOM(2007)1 v konečném znění. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0001:FIN:CS:PDF> (7.4.2011).

Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: *20 a 20 do roku 2020. Změna klimatu je pro Evropu příležitostí*. Komise evropských společenství. KOM(2008)30 v konečném znění. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0030:FIN:cs:PDF> (7.4.2011).

Sdělení Komise: *Akční plán pro energetickou účinnost, využití možností*. Komise evropských společenství. KOM(2006)545 v konečném znění. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0545:FIN:CS:PDF> (7.4.2011).

Second Strategic Review: An EU Energy Security and Solidarity Action Plan. Commission of the European Communities. COM(2008)781 final. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0781:FIN:EN:PDF> (7.4.2011).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/28/ES ze dne 23.dubna 2009 o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů a o změně a následném zrušení směrnic 2001/77/ES a 2003/30/ES. Úřední věstník Evropské unie L 140/16. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:140:0016:0062:CS:PDF> (7.4.2011).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/29/ES ze dne 23.dubna 2009, kterou se mění směrnice 2003/87/ES s cílem zlepšit a rozšířit systém pro obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů ve Společenství. Úřední věstník Evropské unie L140/63. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:140:0063:0087:CS:PDF> (7.4.2011).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/72/ES ze dne 13.července 2009 o společných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou a o zrušení směrnice 2003/54/ES. Úřední věstník Evropské unie L211/55. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0055:0093:CS:PDF> (7.4.2011).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/73/ES ze dne 13.července 2009 o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem a o zrušení směrnice 2003/55/ES. Úřední věstník Evropské unie: L211/94. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0094:0136:CS:PDF> (7.4.2011).

Towards a Single Market Act for a Highly Competitive Social Market Economy, 50 Proposals for Improving Our Work, Business and Exchanges with one Another. Commission of the European Communities. COM(2010)608 final. http://ec.europa.eu/internal_market/smact/docs/single-market-act_en.pdf (7.4.2011).

White Paper: *An Energy Policy for the European Union*. Commission of the European Communities. Brussels 1995, COM(95)682 final.
http://europa.eu/documentation/official-docs/white-papers/pdf/energy_white_paper_com_95_682.pdf (7.4.2011).

Zelená kniha: *Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii*. Komise evropských společenství. KOM(2006)105 v konečném znění.
http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy/doc/2006_03_08_gp_document_cs.pdf (7.4.2011).

Zelená kniha: *Na cestě k zabezpečené, udržitelné a konkurenceschopné evropské energetické síti*. Komise evropských společenství. KOM (2008) 782 v konečném znění.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0782:FIN:CS:PDF> (7.4.2011).

LITERATURA

‘EU eyeing Nabucco and ITGI merger’. Upstreamonline.com.
<http://www.upstreamonline.com/live/article245210.ece> (25.2.2011).

‘Gazprom clause’ issues Russia ultimatum for energy-cooperation. Euractiv 20.9.2007.
<http://www.euractiv.com/en/energy/gazprom-clause-issues-russia-ultimatum-energy-operation/article-166888> (17.3.2011).

AGRI project could sink Nabucco pipeline. Energy Global 16.4.2010.
http://www.energyglobal.com/sectors/pipelines/articles/AGRI_project_could_sink_Nabucco_pipeline.aspx (25.2.2011).

ANDOURA, Sami–HANCHER, Leigh–WOUDE, Marc Van der: *Policy Proposal by Jacques Delors. Towards a European Energy Community: A Policy Proposal*. Notre

Europe, 126 s. http://www.notre-europe.eu/uploads/tx_publication/Etud76-Energy-en.pdf (7.4.2011).

Andreas Carlgren comments on the energy and climate policy agreement. Government Office of Sweden. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/587/a/120074>. (18.3.2011).

Andreas Pointvogl v článku: *Perceptions, realities, concession – What is driving integration of European energy policies?* Energy Policy 37 (2009) 5704-5716.

Andris Piebalgs: The commission energy package. Euractiv 17.1.2007. www.euractiv.com/en/energy/andris-piebalgs-commission-energy-package/article-160959 (19.3.2011).

Andris Piebalgs: The Commission's energy package. Euractiv 17.1.2007. <http://www.euractiv.com/en/energy/andris-piebalgs-commission-energy-package/article-160959> (17.3.2011).

BAEV, Pavel K.–ØVERLAND, Indra: *The South Stream versus Nabucco pipeline race: geopolitical and economic (ir)rationalities and political stakes in mega-projects.* International Affairs 86:5 (2010), s. 1075-1090.

BARTUŠKA, Václav: *Další liberalizace trhu s energiemi v Evropské unii a její možný dopad na český trh s elektřinou.* Pro-energy 4/2007, s. 54-55.

BERK, Can–KIRCHNER, Emil: *European Energy Security Cooperation: Between Amity and Enmity.* Journal of Common Market Studies 2010, Vol. 48, Issue 4, s.859-880.

BIČ, Josef: *Governance energetické politiky EU a potenciální pozice členských států.* Working Papers Fakulty mezinárodních vztahů. Praha, VŠE 2009, 24 s.

BIČ, Josef–STUHLÍK, Jan–VOŠTA, Milan a kol.: *Energetická náročnost: determinanta změn toků fosilních paliv a implikace pro EU a ČR*. Praha 2008, 173 s.

BILEFSKI, Dan: *Russia-Ukraine crisis exposes gaps in EU energy policies*.
International Herald Tribune 5.1.2006.
http://www.nytimes.com/2006/01/05/business/worldbusiness/05iht-eu.html?_r=1
(27.2.2011).

BILGIN, Mert: *Geopolitics of European natural gas demand: Supplies from Russia, Caspian and the MiddleEast*. *Energy policy* 37 (2009), s. 4482-4492.

BLAGOV, Sergei: *Turkmenistan seeks to strengthen energy ties with China*. The
Jamestown Foundation 10.4.2006.
[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=31565](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=31565)
(27.2.2011).

BP Statistical Review of World Energy 2010. British Petroleum.
http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2010_downloads/statistical_review_of_world_energy_full_report_2010.pdf (7.4.2011).

BRABCOVÁ, Lucie: *Vlastnický unbundling jako nástroj liberalizace evropských energetických trhů*. Ostrava 2009, 83 s.

Brief history of Nabucco. Nabucco Gas Pipeline. http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/company_main/about_us (23.2.2011).

Brussels backs down on centralised carbon auction plans. Euractiv 8.4.2010.
<http://www.euractiv.com/en/climate-environment/brussels-backs-down-centralised-carbon-auction-plans-news-422398> (26.3.2011).

Brussels backs down on centralised carbon auction plans. Euractiv 8.4.2010.
www.euractiv.com/en/climate-environment/brussels-backs-down-centralised-carbon-auction-plans-news-422398 (18.3.2011).

BUCHAN, David: *Energy Policy. Sharp Challenges and Rising Ambitions.* In: POLACK, Mark –WALLACE, Helen –YOUNG, Alasdair: *Policy-Making in the European Union.* Oxford University Press 2010, s. 358-379.

CAMERON, Peter: *Competition in Energy Markets: Law and Regulation in the European Union.* Oxford University Press 2002, 487 s.

Court decision threatens to unravel Europe's carbon market. Euractiv 24.9.2009.
<http://www.euractiv.com/en/climate-change/court-decision-threatens-unravel-europe-carbon-market/article-185715> (23.10.2010).

ČERNOCH, Filip: *Energetická politika EU: Pozice na půli cesty.* In: WAISOVÁ, Šárka a kol.: *Evropská energetická bezpečnost.* Plzeň 2008, 203 s.

ČUPALOVÁ, Marcela: *Energetická bezpečnost EU.* In: *Energetická bezpečnost – geopolitické souvislosti.* Projekt nadace ČEZ. Praha 2008, s. 159-183.

Danish climate and energy policy. Danish Energy Agency. <http://www.ens.dk/EN-US/POLICY/DANISH-CLIMATE-AND-ENERGY-POLICY/Sider/danish-climate-and-energy-policy.aspx> (18.3.2011).

DEMPSEY, Jude: *EU-sponsored pipeline to open up to Russian gas.* The New York Times 6.2.2008. <http://www.nytimes.com/2008/02/06/business/worldbusiness/06iht-pipe.4.9807226.html?scp=8&sq=nabucco%20azerbaijan&st=Search> (24.2.2011).

DEMPSEY, Judy: *Russia Signs Deal for Gas Pipeline Along Caspian Sea.* The New York Times 21.12.2007.

http://www.nytimes.com/2007/12/21/business/worldbusiness/21pipeline.html?_r=1&ref=turkmenistan (25.2.2011).

DILBAZI, Eltay: *Energetická bezpečnost a status Kaspického moře*. Středoevropské politické studie, roč. XI., č. 1, s. 1-25.

DINAN, Desmond: *An Introduction to the European Community: Ever Closer Union?* Boulder : Lynne Rienner 1994, 533 s.

Egypt. International Energy Administration.
<http://www.eia.doe.gov/countries/cab.cfm?fips=EG> (25.2.2011).

Eight EU states oppose unbundling, table 'third way'. Euractiv 1.2.2008.
<http://www.euractiv.com/en/energy/eu-states-oppose-unbundling-table-third-way/article-170048> (26.3.2011).

EIKELAND, Per Ove: *The Third Internal Energy Market Package: New Power Relations among Member States, EU Institutions and Non-state Actors?* Journal of Common Market Studies, Vol. 49, No. 2/2011, s 243-263.

EISING, Reiner – JABKO, Nicolas: *Moving Targets: National Interests and Electricity Liberalization in the European Union*. Comparative Political Studies, vol. 34, no. 7, 2001, s. 742-767. (www.sagepub.com).

Energy Infrastructure: Priorities for 2020 and beyond – A Blueprint for an Integrated Energy Network. European Commission, Directorate-General for Energy and Transport. Luxembourg 2011.
http://ec.europa.eu/energy/publications/doc/2011_energy_infrastructure_en.pdf
(7.4.2011).

Energy, Technology, Perspectives. Scenarios and Strategies to 2050. International Energy Agency, France 2008, 643 s.
<http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2008/etp2008.pdf> (7.4.2011).

ERDOGDU, Erkan: *Bypassing Russia: Nabucco project and its implications for the European gas security.* *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 14 (2010), s. 2936-2945.

EU nad Turkmenistan edge closer on gas supplies. *Oil and Gas News* 24.1.2011.
<http://search.proquest.com/docview/847048812/abstract/12D762714414D60792A/2?accountid=16730> (25.2.2011).

EU states reject breaking up energy firms. *Euractiv* 8.1.2007.
<http://www.euractiv.com/en/energy/eu-states-reject-breaking-energy-firms/article-164398> (17.3.2011).

Europe's gas pipelines. The abominable gas man. How technological chase and new pipelines improve energy security. *The Economist* 14.10.2010.
http://www.economist.com/node/17260657?story_id=17260657 (24.2.2011).

EU-Russia Energy Relations. European Commission.
http://ec.europa.eu/energy/international/russia/russia_en.htm (4.3.2011).

FEDYASHIN, Andrei: *Russia's last hurdles to WTO membership.* *RIA Novosti* 10.2.2011. <http://en.rian.ru/analysis/20110210/162544422.html> (3.3.2011).

FRENZ, Alexander: *The European Commission TACIS Programme 1991-2006. A Success Story.* http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-east/documents/annual_programmes/tacis_success_story_final_en.pdf (7.4.2011).

GARRETT, Geoffrey–KELEMEN, R. Daniel–SCHULZ, Heiner: *The European Court of Justice, National Government, and Legal Integration in the European Union*. International Organization, Vol. 52, No. 1/1998, s. 149-176.

Gazprom and Bulgarian Energy Holding select contractor to perform feasibility study for Bulgarian section of South Stream. South Stream. [http://south-stream.info/index.php?id=38&L=1&tx_ttnews\[tt_news\]=173&cHash=6b6cc2ae39](http://south-stream.info/index.php?id=38&L=1&tx_ttnews[tt_news]=173&cHash=6b6cc2ae39) (28.2.2011).

Gazprom, ENI and EDF sign memorandum of Understanding on South Stream project. South Stream. [http://south-stream.info/index.php?id=38&L=1&tx_ttnews\[tt_news\]=129&cHash=dcf57b0c27](http://south-stream.info/index.php?id=38&L=1&tx_ttnews[tt_news]=129&cHash=dcf57b0c27) (28.2.2011).

Gazprom's South Stream: Romania in, Bulgaria out? Euractiv 22.2.2010. <http://www.euractiv.com/en/energy/gazprom-s-south-stream-romania-bulgaria-out-news-263855> (28.2.2011).

HAGHIGHI, Sanam: *Energy security and the division of competences*. European Law Journal, Vol. 14, No. 4, July 2008, s. 461-482.

HAGHIGHI, Sanam: *Energy security. The external legal relations of the European union with major oil and gas supplying countries*. Oxford and Portland, Oregon 2007, 510 s.

HELM, Dieter: *European Energy Policy: meeting the security of supply and climate change challenges*. European Investment Bank Papers, Vol. 12/2007, s. 1-30.

HELM, Dieter: *The economics and politics of climate change*. Oxford University Press 2009, 576 s.

Interconnestion Turkey Greece Italy (ITGI) Pipeline, Turkey, Greece, Italy. Hydrocarbons-Technology.com <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/turkeygreeceitalypip/> (25.2.2011).

Interview: Energy giants set to win delay on ,unbundling‘. Euractiv 6.5.2008. <http://www.euractiv.com/en/energy/interview-energy-giants-set-win-delay-unbundling/article-172146> (26.3.2011).

Italy, Poland threaten to veto climate package. Euobserver 16.10.2008. <http://euobserver.com/?aid=26945> (26.3.2011).

Italy's Edison promotes cheaper version of Nabucco. Euractiv 27.4.2010. <http://www.euractiv.com/en/energy/italy-s-edison-promotes-cheaper-version-nabucco-news-485149> (25.2.2011).

KALYUZHNOVA, Yelena: *The EU and the Caspian Sea region: An energy partnership?* Economic Systems 29/2005, s. 59-76.

KOKOMAZ, Sinem: *The EU's relations with the Transcaucasian countries within the scope of the ENP.* Eurolimes, 7/2009, s. 49-67.

KRATOCHVÍL, Petr: *Teorie evropské integrace.* Praha 2008, 218 s.

KUBOSOVA, Lucia: *Eastern EU states table alternative CO₂ targets.* Euobserver 28.5.2008. <http://euobserver.com/?aid=26224> (18.3.2011).

LEIGH, Phillips: *Italy, Poland threaten to veto EU climate package.* Euobserver 16.10.2008. <http://euobserver.com/?aid=26945> (18.3.2011).

Liberalising the EU energy sector. Euractiv 5.5.2008. <http://www.euractiv.com/en/energy/liberalising-eu-energy-sector/article-145320> (26.3.2011).

LIGHT, Margot: *Keynote article: Russia and the EU: Strategic partners or strategic rivals?* Journal of Common Market Studies, Vol. 46 Annual Review 2008, s. 7-27.

LUCAS, Edward: *The new cold war. Putin's Russia and the Threat to the West.* Palgrave Macmillan 2008, 260 s.

MARCH, James G., OLSEN, Johan P.: *The new institutionalism: Organisational Factor in Political Life.* The American Political Science Review, Vol. 78, No. 3, s. 734-749.

MATLÁRY, Haaland Janne: *Energy Policy in the European Union.* Macmillan Press 1997, 174 s.

MATLÁRY, Haaland Janne: *Energy policy: From a National to a European Framework?* In: WALLACE, Helen–WALLACE, William: *Policy-Making in the European Union.* Oxford University Press 1996, s. 258-277.

Modification of feeder line concept. Nabucco Gas Pipeline. <http://portal.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/NewsEdit/8E79E5BF557DCC2DE040A8C0010178CA> (6.3.2011).

MORAVCSIK, Andrew: *Negotiating the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community.* International Organization, Vol. 45, No. 1/1991, s. 19-56.

MORAVCSIK, Andrew: *Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalism Approach.* Journal of Common Market Studies, Vol. 31, No. 4, s. 473-524.

MoU signed for AGRI pipeline. Pipelines International.
http://pipelinesinternational.com/news/mou_signed_for_agri_pipeline/040361/
(25.2.2011).

Nabucco: Modification of feeder line concept. Nabucco Gas Pipeline.
<http://portal.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/NewsEdit/8E79E5BF557DCC2DE040A8C0010178CA> (6.3.2011).

New EU energy savings plan due in spring. Euractiv 28.10.2010.
<http://www.euractiv.com/en/energy-efficiency/new-eu-energy-savings-plan-due-spring-news-499245> (31.10.2010).

New movement on old pipelines. The Economist 9.7.2010.
http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2010/07/pipeline_tangles
(28.2.2011).

Old rivals, new partners. An Alliance of convenience that arouses some suspicion in the West. The Economist 13.8.2009. <http://www.economist.com/node/14216768>
(28.2.2011).

Overview. Nabucco Gas Pipeline. <http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/commercial/overview>(24.2.2011).

PADGETT, Stephen: *Energy Co-operation in the Wider Europe: Institutionalizing Interdependence.* Journal of Common Market Studies 2011, Vol. 49, Issue 1 , s. 1-23.

Panorama of energy, Energy statistics to support EU policies and solutions. European Commission, Eurostat. Luxembourg 2009, 138 s.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GH-09-001/EN/KS-GH-09-001-EN.PDF (7.4.2011).

Poland and the Climate-Energy Package. The Warsaw Voice 3.12.2008.
<http://www.warsawvoice.pl/WVpage/pages/article.php/19474/article> (18.3.2011).

Poland gears up for battle over CO₂ emissions. Euobserver 9.10.2008..
<http://euobserver.com/?aid=26901> (24.10.2010).

Polen: Nord Stream ,Geldverschwendung. Euractiv 11.1.2010.
<http://www.euractiv.com/en/node/256991> (5.3.2011).

POP, Valentina: *Russia inches closer to WTO membership after EU deal.* Euobserver 25.11.2010. <http://euobserver.com/?aid=31352> (3.3.2011).

Putin outwits EU's South Stream opponents. Euractiv 25.2.2011.
<http://www.euractiv.com/en/global-europe/putin-outwits-eus-south-stream-opponents-news-502504> (3.3.2011).

RÖLLER, Lars Hendrik – DELGADO, Juan–FRIEDERISZICK, Hans W.: *Energy: Choices for Europe.* Bruegel 2007, 64 s.

Romania. South Stream. <http://south-stream.info/index.php?id=23&L=1> (28.2.2011).

Route. Nabucco Gas Pipeline. <http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/pipeline/route> (7.4.2011).

Russia wants priority status for South Stream. Voice of Russia 23.12.2010.
<http://english.ruvr.ru/2010/12/23/37570682.html> (3.3.2011).

SMITH, KAREN E.: *The outsiders: The european neighbourhood policy.* International Affairs 4/2005, s. 757-773.

SOCOR, Vladimir: *Chancellor Merkel says nein to Nabucco.* The Jamestown Foundation 9.3.2009.

[http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=34679&tx_ttnews\[backPid\]=7&cHash=a6544468e3](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=34679&tx_ttnews[backPid]=7&cHash=a6544468e3) (24.2.2011).

South Stream is estimated to cost EUR 15.5 billion. South Stream. [http://south-stream.info/index.php?id=38&L=1&tx_ttnews\[tt_news\]=165&cHash=2cc244161d](http://south-stream.info/index.php?id=38&L=1&tx_ttnews[tt_news]=165&cHash=2cc244161d) (28.2.2011).

STACEY, Jeffrey–RITTBERGER, Berthold: *Dynamics of the Formal and Informal Institutional Change in the EU.* Journal of European Public Policy, Vol. 10, No. 6/2003, s. 857-883.

TARASOV, Alexei J.D.: *The making of empires: Russias gas exporting pipelines v Nabucco.* The Journal of World Energy Law & Business 1/2011, s. 77-87.

Turkmenistan. Oil and gas report, s. 54. Businessmonitor. www.businessmonitor.com (27.2.2011).

Turkmenistán: Zahraničně-politická orientace. Businessinfo. www.businessinfo.cz/cz/sti/turkmenistan-zahranicne-politicka-orientace/3/1001497/ (25.2.2011).

WALLACE, Helen– YOUNG, Alasdair R.: *The Single Market: A New Approach to Policy.* In: WALLACE, Helen–WALLACE, William: *Policy-Making in the European Union.* Oxford University Press 1996, s. 125-155.

What do we want to achieve? European Commission. http://ec.europa.eu/energy/renewables/index_en.htm (28.11.2010).

What is South Stream? South Stream. <http://www.south-stream.info/index.php?id=2&L=1> (28.2.2011).

World Energy Outlook 2008. International Energy Agency, France 2008, 569 s.
<http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2008/weo2008.pdf> (7.4.2011).

Wrap: Russia-Ukraine Gas Dispute Still unsettled. Ria Novosti 1.1.2006.
<http://en.rian.ru/world/20060101/42819331.html> (6.3.2011).